

บทความวิจัย

องค์การการค้าโลกกับบทบาทในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม***

วิลาสินี วดีศิริศักดิ์^{a,*} นิสาชล พรหมรินทร์^b

^a นักวิชาการอิสระ อดีตผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
อีเมล wilasinee_mui@hotmail.com

^b อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา
อีเมล ilovechon261@hotmail.com

* ผู้แต่งหลัก: wilasinee_mui@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษา 1. มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมขององค์การการค้าโลกในการพิทักษ์รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 2. ผลกระทบของมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมขององค์การการค้าโลกต่อการค้าระหว่างประเทศ และ 3. ความสำเร็จของการบูรณาการการค้าระหว่างประเทศและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมขององค์การการค้าโลก

ผลการศึกษาพบว่า 1. มาตรการที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้องค์การการค้าโลกเพื่อพิทักษ์รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมประกอบด้วย กลไกคณะกรรมการด้านการค้าและสิ่งแวดล้อม กลไกองค์กรระงับข้อพิพาท และกลไกข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ 2. คณะกรรมการด้านการค้าและสิ่งแวดล้อมเป็นเพียงเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ของประเทศสมาชิกที่มีต่อประเด็นด้านการค้าและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น ส่วนแนวทางการตัดสินใจสิ่งแวดล้อมขององค์กรระงับข้อพิพาททำให้ประเทศสมาชิกโดยเฉพาะกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วได้มีการออกมาตรการการค้าเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างชอบธรรมซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศผู้ส่งออก ในขณะที่ข้อตกลงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ส่งผลทำให้ประเทศที่พัฒนาแล้วใช้มาตรการเหล่านี้เป็นเครื่องมือเพื่อกีดกันทางการค้า และ 3. องค์การการค้าโลกยังไม่ประสบความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ในธรรมนูญ คือ การบูรณาการการค้าระหว่างประเทศและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมไว้ด้วยกัน แต่ในขณะเดียวกันมิได้ถือว่าล้มเหลว เพราะแม้มาตรการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นขององค์การการค้าโลกจะถูกพิจารณาว่าไม่มีประสิทธิภาพ แต่การมีมาตรการและมีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องสะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงว่าองค์การการค้าโลกได้มีการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อที่พยายามที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

คำสำคัญ: เศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ, การค้ากับสิ่งแวดล้อม, องค์การการค้าโลก

วันที่รับ: 6 มกราคม 2566
วันที่แก้ไข: 22 มีนาคม 2566
วันที่ตอบรับ: 8 พฤษภาคม 2566

บรรณาธิการ: บัณฑิต จันทร์โรจน์กิจ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

สิทธิ์: สัญญาอนุญาตแบบครีเอทีฟ
คอมมอนส์ - แจกจ่ายได้ ต้องอ้างอิง
ไม่แก้ไขดัดแปลง ไม่ใช่เพื่อการค้า

ลิขสิทธิ์: บทความนี้เป็นลิขสิทธิ์ของ
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

การอ้างอิง: วิลาสินี วดีศิริศักดิ์,
นิสาชล พรหมรินทร์. 2566.
“องค์การการค้าโลกกับบทบาทใน
การคุ้มครองสิ่งแวดล้อม”. *วารสาร
สังคมศาสตร์* 53 (1), 18-48.
[https://so08.tci-
thaijo.org/index.php/ssjpolsci/ar
ticle/view/1463](https://so08.tci-thaijo.org/index.php/ssjpolsci/article/view/1463).

ข้อความที่ปรากฏทั้งหมดในบทความ
เป็นความคิดเห็นของผู้เขียน มิใช่
ความเห็นของหน่วยงานวารสารผู้
จัดพิมพ์

*** บทความวิจัยชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ: องค์การการค้าโลกกับสิ่งแวดล้อม” โดยได้รับทุนสนับสนุนจากคณะรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา ประจำปีงบประมาณ 2561

RESEARCH ARTICLE

World Trade Organization and Its Roles in Environmental Protection^{***}

Wilasinee Wadeesirisak^{a,*}, Nisachon Prommarin^b

Received: Jan 6, 2023

Revised: Mar 22, 2023

Accepted: May 8, 2023

Editor: Pandit Chanrochanakit
Faculty of Political Science,
Chulalongkorn University

License: [Creative Commons](#)
[License: Attribution–](#)
[NonCommercial-NoDerivatives;](#)
[\(CC-BY-NC-ND 4.0\)](#)

Copyright: ©2023 Faculty of
Political Science, Chulalongkorn
University

Citation: Wadeesirisak,
Wilasinee; Prommarin,
Nisachon. 2023. "World Trade
Organization and Its Roles in
Environmental Protection".
Journal of Social Sciences 53
(1). 18-48. <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/ssjpolsci/article/view/1463>.

*All statements in this article
are the opinions of the
authors. It is not the opinion of
the publisher of the journal.*

^a Corresponding author, Independent Scholar - A Former Assistant Professor, School of Political and Social Sciences, University of Phayao. E-mail: wilasinee_mui@hotmail.com

^b Lecturer, School of Political and Social Sciences, University of Phayao.
E-mail: ilovechon261@hotmail.com

*Corresponding author: wilasinee_mui@hotmail.com

Abstract

This research is qualitative research which is aimed at examining: (a) the environmental measures of the World Trade Organization (WTO) in protecting and preserving the environment, (b) the impact of the WTO's environmental measures on international trade, and (c) the success of the WTO in implementing its goal to integrate international trade and environmental protection.

The research findings are as follows: (a) the environmental measures under the WTO seeking both to protect and preserve the environment comprise three mechanisms: the Committee on Trade and Environment (CTE), the Dispute Settlement Body (DSB) adjudicating disputes on trade and environment, and several WTO trade-related agreements aimed at protecting the environment; (b) CTE is a forum for member states to exchange their thoughts and experiences on the topic of trade and environment. The DSB's rulings concerning environmental disputes have triggered the developed countries to adopt novel environment-related trade regulations which have impacted on exporting countries, and those WTO trade-related agreements have enabled the developed member states to employ them as a tool to impose trade barriers; and (c) the WTO has not yet achieved its goal of the promotion of international trade in accordance with environmental protection,

*** This research article is part of the research project entitled "International Environmental Politics: World Trade Organization and Environment" which is funded by the School of Political and Social Sciences, University of Phayao in 2018.

as stated in its founding charter, but these attempts are not considered as a failure. Although the environmental measures under the WTO are regarded as ineffective, the existing mechanisms explicitly demonstrate a concrete series of actions in pursuit of the goal.

Keywords: *International Political Economy, Trade and Environment, World Trade Organization*

บทนำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมโลก เช่นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ทำให้รัฐร่วมมือกันสร้างระบบสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (International Environmental Regime) ขึ้นมาเพื่อรับมือและแก้ไขปัญหานี้ แต่ถึงกระนั้นปัญหาสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนเช่นนี้ยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจการเมืองของโลก จึงทำให้บทบาทในการรับมือและแก้ไขปัญหาลingkunganได้ขยายวงจากรัฐและระบบสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศไปสู่องค์การระหว่างประเทศที่เป็นเสาหลักของระบอบการค้าโลก (Global Trade Regime) ในปัจจุบัน คือ องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ซึ่ง WTO ก่อตั้งขึ้นมาเพื่อสานต่อความตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariffs and Trade: GATT) และเป็นที่ทราบกันดีว่า WTO เป็นองค์การที่มีหน้าที่หลักในการดูแลระเบียบกฎเกณฑ์การค้าระหว่างประเทศและการส่งเสริมการค้าเสรี (free trade)

แต่นับตั้งแต่ปี 1995 เป็นต้นมา WTO มีความร่วมมือกับหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมอย่างโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme: UNEP) ในดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัวและตระหนักถึงความเกี่ยวพันระหว่างการค้า สิ่งแวดล้อม และการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งยังส่งเสริมการจัดการหารือในหมู่ผู้กำหนดนโยบายด้านการค้ากับสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น โดย WTO ได้เข้าร่วมการประชุมของคณะมนตรีประสานการโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (UNEP Governing Council) และเลขาธิการของ UNEP ได้เข้าร่วมการประชุมกับ WTO เป็นประจำ โดยเฉพาะการเข้าร่วมประชุมภายใต้กรอบรอบโดฮา (Doha Round) อย่างใกล้ชิด (WTO 2021) ซึ่งในวันที่ 26 มิถุนายน ปี 2009 WTO กับ UNEP ได้เผยแพร่รายงานใหม่ร่วมกัน ชื่อว่า Trade and Climate Change: WTO–UNEP Report ซึ่งเป็นรายงานว่าด้วยประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโดยทั่วไป การค้ากับภูมิอากาศ ความร่วมมือพหุภาคีด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความสัมพันธ์ของ WTO กับนโยบายด้านภูมิอากาศระดับชาติ (Charnovitz 2010)

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโลกยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระบบการผลิต แจกจ่าย และบริโภค ทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ จึงทำให้ WTO เข้ามาเกี่ยวข้องกับมาตรการทางการค้าภายใต้ความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (Multilateral Environmental Agreements: MEAs) โดย WTO ถูกเรียกร้องให้สร้างกลไกและมาตรการด้านการค้าเพื่อส่งเสริมการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่มี

ความสอดคล้องกับระบอบสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ เพราะมีความเห็นว่ากฎเกณฑ์การค้าระหว่างประเทศของ WTO ไม่ควรสร้างอุปสรรคต่อนโยบายในประเทศหรือระหว่างประเทศที่ถูกออกแบบเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Howse and Eliason 2009, 59) นอกจากนี้ เพื่อให้พันธกรณีทางสิ่งแวดล้อมมีผลบังคับใช้สำเร็จ หนึ่งในความตกลง MEAs เช่น พิธีสารเกียวโต จึงขึ้นอยู่กับมาตรการทางการค้า พิธีสารเกียวโตมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของรัฐและความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศมากกว่าความตกลงพหุภาคีด้านสิ่งแวดล้อมใด ๆ ดังนั้น ความตึงเครียดจึงเกิดขึ้นระหว่างระบอบสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศกับระบอบการค้าระหว่างประเทศอย่าง WTO และมีความเห็นว่าควรแก้ไขระเบียบข้อบังคับ WTO เสีย (Carlarne 2006, 46-49)

ด้วยเหตุนี้ WTO จึงพยายามสร้างบทบาทในการบูรณาการการค้ากับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกัน โดยการบูรณาการที่ว่านี้ หมายถึง การบรรจวาระสิ่งแวดล้อมไว้ในความร่วมมือทางการค้าเพื่อดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ แต่สิ่งที่ตามมาคือความเห็นที่แตกต่างกันต่อบทบาทของ WTO กับการรักษาสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีทั้งฝ่ายที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับบทบาทนี้ของ WTO ฝ่ายที่เห็นด้วยมองว่า WTO จะทำให้การค้าเสรีมาตรฐานด้านการพิทักษ์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้นได้จริง และมีฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยชี้ว่า WTO จะไม่สามารถทำให้วัตถุประสงค์นี้บรรลุเป้าหมายได้ เพราะทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและเกิดอุปสรรคขัดแย้งทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิก อีกทั้งยังเป็นเงื่อนไขทำให้เกิดการกีดกันทางการค้าเกิดขึ้นด้วย

จากที่มาและความสำคัญนี้ จึงทำให้นักวิจัยขึ้นนี้ต้องการศึกษาบทบาทของ WTO ในฐานะตัวแสดงที่เป็นแกนกลางของระบอบการค้าระหว่างประเทศว่ามีบทบาทในการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศอย่างไร ทั้งในแง่การสร้างมาตรการด้านการค้าเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและผลกระทบของมาตรการเช่นนี้ที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศ และงานวิจัยนี้ยังต้องการวิเคราะห์ผลลัพธ์และความสำเร็จของ WTO ในบูรณาการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกันกับการส่งเสริมเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ

เพื่อศึกษาการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศโดยมุ่งเน้นประเด็นบทบาทของ WTO ที่มีต่อการบูรณาการการค้าไปพร้อมกับการพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อม ดังนั้น งานวิจัยขึ้นนี้จึงมีคำถามในการวิจัยที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของ WTO ในการพิทักษ์รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีอะไรบ้าง
2. ผลกระทบของมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของ WTO ต่อการค้าระหว่างประเทศเป็นเช่นไร
3. ผลลัพธ์ในการบูรณาการการค้าระหว่างประเทศและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของ WTO เป็นเช่นไร

ในการตอบคำถามทั้งสามข้อของการวิจัย งานวิจัยนี้ได้ดำเนินการโดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมุ่งเน้นการใช้วิธีวิจัยจากเอกสาร (documentary research) เป็นสำคัญ โดย

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาประกอบไปด้วยข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ บทสัมภาษณ์ สิ่งตีพิมพ์และเอกสารทางการของ WTO เช่น รายงาน คำตัดสินคดีพิพาทของประเทศสมาชิก และข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความวิจัย รายงานข่าว เป็นต้น หน่วยของการวิเคราะห์ คือ WTO ซึ่งเป็นองค์การระหว่างประเทศที่เป็นแกนหลักของระบอบการค้าระหว่างประเทศกับบทบาทด้านการบูรณาการการค้าระหว่างประเทศที่ส่งเสริมการค้าเสรีควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีขอบเขตด้านเนื้อหาเน้นศึกษาค้นคว้า 3 ประเด็น ได้แก่ มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของ WTO ในการพิทักษ์รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลกระทบของมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของ WTO ที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศ และความสำเร็จของมาตรการในการบูรณาการการค้าระหว่างประเทศและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของ WTO โดยการประเมินความสำเร็จนี้วิเคราะห์จากการสร้างกลไก ข้อตกลง และมาตรการทางการค้าที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมที่บรรจุอยู่ภายใต้ WTO และการระงับข้อพิพาทภายใต้ WTO ประเด็นเรื่องการค้ากับสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่ผ่านมา บทความวิจัยนี้จึงประกอบไปด้วยเนื้อหาทั้งหมด 6 ส่วน ได้แก่ 1) แนวคิดเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศกับสิ่งแวดล้อมศึกษาซึ่งมีการนำมุมมองที่เรียกว่า “แนวทางดั้งเดิม” มาใช้วิเคราะห์การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ 2) การอธิบายพัฒนาการบทบาทของ WTO นับตั้งแต่ครั้งที่ยังเป็น GATT เป็นต้นมา ในความพยายามที่จะบูรณาการหรือผนวกประเด็นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กันกับการส่งเสริมการค้าเสรีระหว่างประเทศ 3) กลไกและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของ WTO ที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศร่วมกับการพิทักษ์รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 4) การอธิบายผลกระทบของกลไกและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่ WTO สร้างขึ้นมาที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศ 5) การอธิบายผลลัพธ์ที่ได้จากการประเมินผลของการส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศควบคู่ไปกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของ WTO และ 6) การประมวลสรุปผลการศึกษาวิจัย

เพื่อที่จะช่วยตอบคำถามในการวิจัยนี้ งานวิจัยนี้จึงได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง คือ แนวคิดเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศกับสิ่งแวดล้อมศึกษาดังที่กล่าวถึงต่อไปนี้

แนวคิดเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศกับสิ่งแวดล้อมศึกษา

ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีลักษณะข้ามพรมแดนของรัฐจึงทำให้เกิดระบอบสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศขึ้นมา ซึ่งลักษณะดังกล่าวเป็นประเด็นศึกษาหนึ่งของสาขาวิชาการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ (International Environmental Politics: IEP) ซึ่งเป็นการศึกษาถึงผลกระทบของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมที่รวบรวมความสนใจของนานาชาติและความพยายามของรัฐต่าง ๆ ที่ต้องการแก้ปัญหา และเมื่อ WTO กลายเป็นตัวแสดงหนึ่งที่พยายามแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม จึงทำให้สาขาวิชาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ (International Political Economy: IPE) นำเอาประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามาเป็นหนึ่งในประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญในการศึกษา เพราะเมื่อสิ่งแวดล้อมกลายเป็นปัญหา

การเมืองระหว่างประเทศขึ้นมาและมีหลักฐานชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมของโลกอันสัมพันธ์กับระบบการผลิต แจกจ่าย และบริโภค ทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ ทำให้ศาสตร์ทางเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศหันมาให้ความสนใจในการวิเคราะห์การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศเช่นกัน โดยเฉพาะประเด็นความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศและเศรษฐกิจการเมืองเรื่องความยั่งยืน

O'Brien และ Williams (2016, 241) อธิบายว่า ในช่วงเวลาแรกของการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศนั้นมิได้นำเอาประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมมาเป็นหัวข้อในการศึกษาหรือรวมเอาการมองการณ์ไกลของนักคิดที่ตระหนักถึงปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมมาเป็นส่วนหนึ่ง แต่ต่อมา ด้วยสาเหตุสำคัญ 2 ประการ จึงทำให้วิชาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและบูรณาการประเด็นนี้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการศึกษา ลักษณะสำคัญ 2 ประการดังกล่าว คือ

1) ปัญหาสิ่งแวดล้อมจำนวนหนึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจการเมืองโลก และมีความจำเป็นที่ต้องมีรูปแบบบางประการของข้อตกลงระหว่างประเทศเพื่อรับมือกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเหล่านี้

2) การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมโลกสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับระบบการผลิต แจกจ่าย และบริโภค ทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ

จากลักษณะแรก Hurrell และ Kingsbury อธิบายว่า ความร่วมมือระหว่างประเทศจำเป็นต้องดูแลปัญหาสิ่งแวดล้อมและจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในประเทศในอันที่จะไม่ทำให้รัฐใดรัฐหนึ่งเกิดการเสียเปรียบทางการเมืองหรือเสียเปรียบในการแข่งขัน ซึ่ง O'Brien และ Williams เห็นว่า การมาบรรจบกันระหว่างการตระหนักเรื่องสิ่งแวดล้อมกับเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศสามารถเรียกได้ว่าเป็นปัญหา “โลกาภิบาล” (global governance) (2016, 241)

จากลักษณะที่สอง Hurrell และ Kingsbury อธิบายว่าการดำเนินไปของเศรษฐกิจโลกที่ถูกทำให้เป็นโลกาภิวัตน์อย่างเข้มข้นมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดในการก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม โดย O'Brien และ Williams กล่าวว่าคำอธิบายนี้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของปัญหาที่เรียกว่าความยั่งยืน เพราะในพัฒนาการของการสะสมทุนและการแสวงหาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีมาอย่างยาวนานส่งผลทำให้เกิดการเสื่อมสลายของสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน (2016, 241)

O'Brien และ Williams (2016, 244-249) อธิบายว่าบรรดานักทฤษฎีและนักปฏิบัติที่สนใจในการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมโลกมีทัศนะที่ขัดแย้งกันในเรื่องสาเหตุของการเสื่อมสลายของสิ่งแวดล้อมและการแก้ปัญหาดังกล่าว เพื่อให้เห็นถึงการโต้แย้งทางแนวคิดดังกล่าวนี้ จึงได้ยกการโต้แย้งทางทฤษฎีมาอธิบาย ทฤษฎีที่เกิดขึ้นมาภายใต้ศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ ได้แก่ ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (economic nationalism) เสรีนิยม (liberalism) และมาร์กซิสม์ (Marxism) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตามกรอบแนวคิดที่ปรากฏในแนวทางการศึกษาเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ กับสิ่งแวดล้อมนั้น มีมุมมองสำคัญเรียกว่า “แนวทางดั้งเดิม” ที่ใช้ในการศึกษาประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ 3 มุมมอง ได้แก่ ชาตินิยมทางเศรษฐกิจ เสรีนิยม และมาร์กซิสต์ ซึ่งที่ผ่านมาในอดีตแนวทางเหล่านี้ให้ความสนใจเพียงน้อยนิดหรือไม่ให้ความสนใจเลยต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อสิ่งแวดล้อมกลายเป็นปัญหาการเมืองระหว่างประเทศและมีหลักฐานบ่งชี้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของโลกกับระบบการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก ทั้งในระดับประเทศและระดับระหว่างประเทศ นักวิชาการที่ศึกษากระบวนการนี้จึงหันความสนใจมาสู่การวิเคราะห์การเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมโลก โดยความสนใจในการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งไปที่การสร้างและรวมถึงการรักษาความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นและดำเนินต่อไป และสนใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจโลกและสาเหตุของการเสื่อมสลายของสภาพแวดล้อม

ในแง่ความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ มุมมองชาตินิยมทางเศรษฐกิจ และมุมมองที่คล้ายกันอย่างสังคมนิยม มีข้อสมมติฐานหลัก 2 ประการ

ประการแรก ชาตินิยมทางเศรษฐกิจหรือสังคมนิยมเห็นว่ารัฐนั้นมีพฤติกรรมตามผลประโยชน์แห่งชาติของตน ดังนั้นความร่วมมือระหว่างประเทศจึงเป็นสิ่งที่ยากจะบรรลุความสำเร็จและรักษาไว้ให้คงอยู่ต่อไป จากการมีอยู่ของการแข่งขันกันเพื่อผลประโยชน์แห่งชาติในระบบระหว่างประเทศที่มีลักษณะเป็นอนาธิปไตย การที่แต่ละรัฐพยายามที่จะเพิ่มพูนอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจให้มากที่สุด ดังนั้นโดยเนื้อแท้แล้วความร่วมมือระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมจึงเป็นไปได้ยาก เพราะผลประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อมจะถูกมองเป็นส่วนหนึ่งภายใต้เป้าหมายอำนาจทางการเมืองแบบดั้งเดิมที่สำคัญกว่า

ประการที่สอง ชาตินิยมทางเศรษฐกิจหรือสังคมนิยมมีสมมติฐานว่ารัฐนั้นมีเหตุผล เป็นผู้ที่ทำให้ผลประโยชน์ส่วนตนมีประโยชน์สูงสุด นำมาซึ่งข้อสรุปว่าความร่วมมือระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นไปได้ก็เฉพาะในสถานการณ์ที่รัฐแลเห็นว่าความร่วมมือนั้นจะเป็นผลประโยชน์ของรัฐเท่านั้น นอกจากนี้ สังคมนิยมยังโต้แย้งว่า ในระบบอนาธิปไตยระหว่างประเทศนั้น ความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมจะเป็นไปได้เฉพาะในประเด็นปัญหาหรือสถานการณ์บางอย่างที่ส่งเสริมและรักษาผลประโยชน์ของรัฐที่มีอิทธิพลเท่านั้น

ดังนั้นแนวทางสังคมนิยมจึงกังขาต่อความเป็นไปได้ของความร่วมมืออย่างกว้างขวางเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อม

ตามมุมมองเสรีนิยม ความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศเกิดขึ้นจากสำนักถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกัน เศรษฐกิจโลกที่เป็นโลกาภิวัตน์สร้างเครือข่ายของการพึ่งพาซึ่งกันและกันและสร้างข้อผูกพันของผลประโยชน์ร่วมกันในหมู่ตัวแสดงมากมายจึงส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศ ถึงแม้ว่ารัฐจะยังเป็นตัวแสดงที่มีความสำคัญอยู่ แต่รัฐถูกผูกพันกับเครือข่ายของการติดต่อสัมพันธ์กันและการพึ่งพาอาศัยกันซึ่งจำกัดอำนาจของรัฐ นอกจากนี้ ความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมถูกทำให้เป็นไปได้มากขึ้นผ่านกิจกรรมของตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐ ยกตัวอย่างเช่น องค์การระหว่างประเทศที่เป็นของรัฐ องค์การพัฒนาเอกชน เครือข่ายวิทยาศาสตร์ และบริษัท เป็นต้น

ในส่วนของการศึกษาความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศตามแนวทางมาร์กซิสม์และแนวทางอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องนั้นมีหลากหลาย นักวิชาการฝ่ายซ้ายนั้นมุ่งความสนใจไปที่ประเด็นความไม่เท่าเทียมและอำนาจครอบงำในระบบระหว่างประเทศ ตามมุมมองนี้ ความร่วมมือระหว่างประเทศถูกรวมให้อยู่กับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศที่มีอิทธิพลและชนชั้นทุน ความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศนั้นเป็นไปได้ แต่รูปแบบของความร่วมมือและสถาบันที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นจะไม่สามารถสร้างแนวทางการแก้ปัญหาความเสื่อมสลายของสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพได้ เพราะความร่วมมือและสถาบันเหล่านี้ถูกสร้างขึ้นมาจากพื้นฐานของทุนนิยม นักเขียนฝ่ายซ้ายบางคนได้แย้งว่าในระบบระหว่างประเทศที่มีโครงสร้างอำนาจตามระบบลำดับชั้น ประเทศพัฒนาแล้วในกลุ่มเหนือจะครอบงำการตัดสินใจระหว่างประเทศ ดังนั้นจึงยังคงไว้ซึ่งรูปแบบของการเอารัดเอาเปรียบที่ถูกสร้างขึ้นตามประวัติศาสตร์ต่อประเทศกำลังพัฒนาในกลุ่มใต้ ดังนั้นการเจรจาในประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศจึงสะท้อนผลประโยชน์ของประเทศกลุ่มเหนือ ส่วนความกังวลของประเทศกลุ่มใต้จะถูกทำให้ไม่มีความสำคัญเป็นเรื่องชายขอบไป

นอกเหนือจากประเด็นความร่วมมือระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม ในบริบทของความคิดเห็นที่มีต่อความวิตกกังวลในเรื่องความเกี่ยวพันระหว่างเศรษฐกิจโลกกับการเสื่อมสลายของสภาพแวดล้อมนั้นยังมีประเด็นเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน

มุมมองชาตินิยมทางเศรษฐกิจเห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อรัฐสำเหนียกว่านโยบายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนั้นเป็นส่วนหนึ่งของผลประโยชน์ของรัฐ เนื่องจากรัฐใช้อำนาจควบคุมเหนือเศรษฐกิจของชาติ ดังนั้น การแสวงหาการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงขึ้นอยู่กับพิจารณาของรัฐว่าเรื่องนี้เป็นเป้าหมายสำคัญ ความพยายามเพื่อส่งเสริมความยั่งยืนมีแนวโน้มที่จะล้มเหลวหากประเด็นเรื่องการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจยังคงเป็นเป้าหมายหลักของชนชั้นนำทางการเมือง トラบใดที่องค์ประกอบของอำนาจนั้นถูกประกอบขึ้นจากแนวทางปฏิบัติที่ทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมลง การพัฒนาที่ยั่งยืนจะยังคงเป็นเพียงแค่ความปรารถนามากกว่าจะกลายเป็นความจริง

ในส่วนของมุมมองเสรีนิยม การเสื่อมสลายของสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นเพราะความล้มเหลวของตลาด โดยเฉพาะการไร้ซึ่งกลไกที่ทำให้การประเมินค่าที่เหมาะสมต่อทรัพยากรธรรมชาติ การขยายหลักการตลาดไปสู่เรื่องสิ่งแวดล้อมผ่านกลไกต่าง ๆ เช่น การจัดสรรทรัพยากรสินทางปัญญา และการรวมมูลค่าทางสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ในนโยบายทางด้านราคา จะนำมาสู่การจัดสรรทรัพยากรและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในมุมมองนี้เห็นว่านโยบายเศรษฐกิจที่ยั่งยืนนั้นขึ้นอยู่กับเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มพูนขึ้นมากกว่าการพัฒนาที่ล่าช้าทางเศรษฐกิจ ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ตัวของการเติบโตแต่อยู่ที่รูปแบบของการเติบโตที่ได้ดำเนินการถึงปัจจุบันมากกว่า โดยแท้จริงแล้วการเติบโตทางเศรษฐกิจและการประเมินทางสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นยุทธศาสตร์ที่มีความสำคัญในการส่งเสริมความยั่งยืน

นักทฤษฎีฝ่ายซ้ายระบุสาเหตุของการเสื่อมสลายของสิ่งแวดล้อมว่าเกิดจาก

พัฒนาการของทุนนิยม โดยโต้แย้งว่าการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นจากทุนนิยม การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและระบบคุณค่าในปัจจุบันไม่สามารถส่งเสริมนโยบายเพื่อความยั่งยืนได้เพราะระบบทุนนิยมนั้นโดยเนื้อแท้แล้วเอารัดเอาเปรียบ การให้ความสำคัญต่อการเจริญเติบโตได้บดบังข้อเท็จจริงที่ว่า การร่อยหรอของทรัพยากรและการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นผลโดยตรงจากการเจริญเติบโตโดยตัวมันเอง

จากคำอธิบายเบื้องต้น มุมมองเสรีนิยมช่วยให้เข้าใจถึงสาเหตุในด้านโครงสร้างของการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศที่ส่งผลให้ตัวแสดงที่ไม่ใช่รัฐอย่างองค์การระหว่างประเทศด้านการค้า คือ WTO ได้ปรับบทบาทของตนด้วยการหันมาบรรจวาระสิ่งแวดล้อมไว้ในความร่วมมือทางการค้าเพื่อดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นการ “บูรณาการ” การค้ากับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกัน อันเป็นผลมาจากการสำนึกและความเกี่ยวพันเรื่องผลประโยชน์ร่วมกันในหมู่ตัวแสดงต่าง ๆ เพราะเศรษฐกิจโลกมีลักษณะเป็นโลกาภิวัตน์

ส่วนมุมมองชาตินิยมทางเศรษฐกิจช่วยให้เข้าใจถึงความยากลำบากของ WTO ในอันที่จะบรรลุผลสำเร็จในการการบูรณาการการค้าระหว่างประเทศและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันเนื่องจากอุปสรรคเรื่อง “ผลประโยชน์แห่งชาติ” ซึ่งสามารถนำมาใช้อธิบายการเกิดข้อพิพาทฟ้องร้องต่อ WTO ประเด็นเรื่องการค้ากับสิ่งแวดล้อมในหมู่ประเทศสมาชิกระหว่างฝ่ายที่ต้องการ “รักษาผลประโยชน์” กับฝ่ายที่ “เสียผลประโยชน์” จากการนำมาตรการการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมมาใช้ในการค้าระหว่างประเทศ ดังเช่นในกรณีสหรัฐฯ กับบรรดาประเทศกำลังพัฒนา และในขณะเดียวกันมุมมองนี้ยังสามารถทำความเข้าใจต่อที่ท่าทีของตัวแสดงที่เป็นรัฐที่มีบทบาทสำคัญในการค้าโลกอย่างกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (European Union: EU) สหรัฐฯ จีน อินเดีย เป็นต้น และประเทศกำลังพัฒนาอื่น ๆ ว่ามีความกระตือรือร้นต่อความร่วมมือ สนับสนุน และปฏิบัติตามแนวนโยบายของ WTO ในการบูรณาการการค้ากับสิ่งแวดล้อมมาน้อยเพียงใด

และสุดท้าย มุมมองมาร์กซิสม์ช่วยให้เข้าใจการต่อสู้ระหว่างกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วกับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในเวที WTO ในประเด็นการค้ากับสิ่งแวดล้อม ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการเจรจาของประเทศสมาชิกในประเด็นการค้าและสิ่งแวดล้อมภายใต้กรอบรอบโดฮา รวมถึงความเข้าใจต่อความสำเร็จของการบูรณาการการค้าระหว่างประเทศและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของ WTO ว่าเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหน ดังคำอธิบายที่ระบุว่า “ความร่วมมือด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศนั้นเป็นไปได้ แต่รูปแบบของความร่วมมือและสถาบันที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นจะไม่สามารถสร้างแนวทางการแก้ปัญหาความเสื่อมสลายของสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพได้”

เพื่อความเข้าใจที่ดีขึ้นต่อที่มาในการที่องค์การระหว่างประเทศที่เป็นเสาหลักของระบอบการค้าโลกอย่าง WTO หันมาให้ความสำคัญต่อประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมและหันมาแสดงบทบาทสำคัญในการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ ในส่วนต่อไปจะเป็นการอธิบายพัฒนาการของ WTO ในการสร้างบทบาทที่ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศให้

สอดคล้องไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พัฒนาการของบทบาท WTO ในการเมืองเรื่องสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ

ก่อนที่จะมีการจัดตั้ง WTO ขึ้นมา GATT ได้ถูกสถาปนาขึ้นมาก่อน เมื่อแรกเริ่มจัดตั้ง GATT ในปี 1947 นั้น ระบอบการค้าโลกที่ก่อตั้งขึ้นมาใหม่นี้มุ่งเน้นความสนใจไปที่การส่งเสริมการเปิดการค้าเสรี ซึ่งมิได้มีการคำนึงถึงประเด็นที่การทำกิจกรรมการค้าจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

ต่อมา ความตระหนักเรื่องสิ่งแวดล้อมกลายเป็นปัญหาสำคัญ เพราะความรับรู้ต่อความสัมพันธ์ระหว่างการค้ากับการรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งประเด็นด้านนโยบายสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการค้าและผลกระทบของการค้าต่อสิ่งแวดล้อมมีมาตั้งแต่ต้นทศวรรษที่ 1970 และความวิตกกังวลที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ของนานาชาติต่อผลกระทบของการเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีต่อการพัฒนาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมนำมาซึ่งการเรียกร้องให้มีการจัดการประชุมระหว่างประเทศเพื่อหาหนทางในการจัดการกับสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (WTO 2020a)

ด้วยเหตุนี้ จึงมีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยเรื่องสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ (UN Conference on the Human Environment: UNCHE) ขึ้นในปี 1972 ที่กรุงสต็อกโฮล์ม ประเทศสวีเดน ซึ่งเป็นการประชุมระดับโลกในเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศเป็นครั้งแรก ทำให้เกิดกระแสความตื่นตัวด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นทั่วโลก การประชุมนี้ทำให้มีการจัดตั้ง UNEP ขึ้น และรัฐบาลของหลาย ๆ ประเทศก็ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นตามมา

ในระหว่างการเตรียมงานเพื่อจัดการประชุมนี้ เลขานุการของ GATT ได้รับการร้องขอให้มีส่วนร่วมด้วย ดังนั้นสำนักเลขานุการของ GATT จึงทำการศึกษาวิจัยเรื่องผลกระทบของนโยบายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการค้าระหว่างประเทศ ชื่อว่า “Industrial Pollution Control and International Trade” การดำเนินการนี้สะท้อนให้เห็นถึงความกังวลของเจ้าหน้าที่ทางด้านการค้าในเวลานั้นว่านโยบายด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะเป็นอุปสรรคต่อการค้ารวมถึงการทำให้เกิดการกีดกันทางการค้ารูปแบบใหม่ขึ้นมา เช่นนโยบายที่เรียกว่า green protectionism หรือ การกีดกันทางการค้าสีเขียว ซึ่ง Olivier Long ผู้อำนวยการใหญ่ของ GATT ในเวลานั้นได้นำรายงานจากการวิจัยฉบับนี้มานำเสนอแก่ประเทศสมาชิก (WTO 2020a)

นอกจากนี้ การประชุม UNCHE ส่งผลให้ GATT ได้จัดตั้งคณะทำงานว่าด้วยมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมและการค้าระหว่างประเทศ (Group on Environmental Measures and International Trade: EMIT) ขึ้นมา เพื่อเน้นศึกษาปัญหาและผลกระทบจากอุตสาหกรรมอาจจะส่งผลกระทบต่อการค้าเสรี รวมถึงรับมือกับปัญหาที่มีความกังวลกันว่า ขบวนการสิ่งแวดล้อมอาจจะแทรกแซงการขยายตัวของการเปิดเสรีทางการค้าที่มากขึ้นได้ และเพื่อรับมือกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ (Colyer 2011, 48-49)

EMIT ถูกจัดตั้งขึ้นมาจากวัตถุประสงค์เพื่อ “ให้ความร่วมมือกับองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสิ่งแวดล้อมและป้องกันความขัดแย้งทางการค้าที่อาจเกิดขึ้น” ซึ่งในระยะแรก EMIT มีบทบาทน้อยมาก แต่ในระยะต่อมาคือช่วงปี 1991 ได้มีบทบาทมากขึ้น

เนื่องจากเกิดข้อพิพาทด้านสิ่งแวดล้อมกับการค้าที่มีมากขึ้นอันเป็นผลมาจากการใช้มาตรการทางการค้ามากขึ้นใน MEAs และมีการกำหนดมาตรการทางสิ่งแวดล้อมในประเทศที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของ GATT (Panthip Vattanakijarn 2003, 27-28) และในส่วนข้อตกลงของ GATT นั้นไม่มีข้อตกลงใดเกี่ยวข้องกับด้านสิ่งแวดล้อมโดยตรง

รายงานของ WTO (2020a) ระบุว่าในช่วงระหว่างปี 1971-1991 นโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อมเริ่มส่งผลกระทบต่อการค้ามากขึ้นเรื่อย ๆ และเช่นเดียวกัน การขยายตัวทางการค้าที่เพิ่มขึ้นจึงทำให้เกิดความกังวลเพิ่มมากขึ้นต่อผลกระทบของการค้าที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จึงมีการถกกันในเรื่องนี้ในการประชุมการค้าพหุภาคีของ GATT หลายรอบ นอกจากนี้ ในปี 1982 ประเทศกำลังพัฒนาได้แจ้งต่อ GATT ว่าสินค้าต้องห้ามในประเทศพัฒนาแล้วที่ระบุว่าเป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และเหตุผลด้านความปลอดภัย ถูกส่งมายังกลุ่มประเทศของตนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ในปี 1989 จึงมีการก่อตั้งคณะทำงานเรื่องการส่งออกสินค้าต้องห้ามภายในประเทศและสารที่เป็นอันตรายอื่น ๆ (Working Group on the Export of Domestically Prohibited Goods and Other Hazardous Substance) ขึ้น และในปี 1991 ข้อพิพาทคดีปลาทูน่า-โลมาระหว่างเม็กซิโกกับสหรัฐฯ ที่ยื่นร้องเรียนต่อ GATT ทำให้เกิดความสนใจต่อความเกี่ยวพันระหว่างนโยบายคุ้มครองสิ่งแวดล้อมกับการค้า เมื่อสหรัฐฯ ห้ามการนำเข้าปลาทูน่าจากเม็กซิโกเพราะกระบวนการจับปลาทูน่าทำให้ปลาโลมาตาย ซึ่งคณะผู้ตัดสินของ GATT ได้ให้ฝ่ายเม็กซิโกชนะ ถึงแม้ว่าคำตัดสินนี้มีได้ถูกปรับแก้ไข แต่กลุ่มสิ่งแวดล้อมได้วิจารณ์คำตัดสินนี้อย่างหนักเพราะเห็นว่าผู้ดูแลระบอบการค้าคือ GATT นั้นเป็นอุปสรรคต่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดนกลายเป็นปัญหาที่ชัดเจนขึ้น อาทิ ปรากฏการณ์ฝนกรด หรือการเริ่มรับรู้ถึงข้อเท็จจริงทางวิทยาศาสตร์ถึงชั้นโอโซนที่เบาบางลงและโอกาสของการเกิดปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ซึ่งได้ทำให้ประชาคมโลกมีความวิตกกังวลเรื่องปัญหาสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการประชุมระดับระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อมเป็นครั้งที่ 2 คือ การประชุมองค์การสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา (United Nations Conference on Environment and Development: UNCED) ในปี 1992 ที่เมืองรีโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล การประชุมครั้งนี้ถูกเรียกอย่างไม่เป็นทางการว่า “Earth Summit” และกลายเป็นการประชุมระหว่างประเทศครั้งใหญ่ที่สุดเท่าที่มีการจัดมา จุดมุ่งหมายของการประชุมนี้คือ การกำหนดยุทธศาสตร์ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ภายใต้เสาหลัก 3 ประการคือ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความพยายามประนีประนอมกันระหว่างความตระหนักเรื่องสิ่งแวดล้อมของประเทศที่พัฒนาแล้วและความต้องการทางเศรษฐกิจของกลุ่มประเทศใต้ ในการประชุมนี้ยังระบุถึงความสำคัญของการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนผ่านการค้าระหว่างประเทศนอกเหนือจากมาตรการอื่น ๆ จากการประชุมครั้งนี้ ปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ถูกยกให้กลายเป็นปัญหาร่วมกันระดับโลก และยังส่งผลทำให้เกิดการดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมในระบบการค้า

เมื่อสภาพบรรยากาศการเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลง การประชุม Earth Summit ทำให้มีการรับรู้ว่าการค้าหลายฝ่ายสามารถทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ส่งผลต่อบทบาทของ GATT ดังจะเห็นได้จากการประชุมรอบอุรุกวัยของ GATT ระหว่างปี 1987-1994 ในการประชุมครั้งนี้ได้หันมาให้ความสนใจต่อประเด็นสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการค้าอีกครั้ง และส่งผลต่อบทบาทในเรื่องนี้ต่อ WTO ที่กำลังจะก่อตั้งขึ้น

ในเดือนเมษายน ปี 1994 มีการลงนามในมติว่าด้วยการค้าและสิ่งแวดล้อม (Decision on Trade and Environment) ที่เมืองมารราเกช ประเทศโมร็อกโก ซึ่งมตินี้มีสาระสำคัญว่าไม่ควรมีนโยบายใดที่ขัดแย้งระหว่างการค้าและพิทักษ์ระบบการค้าหลายฝ่ายที่เท่าเทียม ไม่เลือกปฏิบัติ และเปิดกว้าง รวมถึงการดำเนินการเพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (WTO 2020a)

คณะรัฐมนตรีเศรษฐกิจของ GATT มีมติให้ก่อตั้ง WTO ขึ้นมา โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ปี 1995 ซึ่ง WTO ให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้นกว่า GATT ดังจะเห็นได้จากการตราประเด็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อมกับการส่งเสริมการค้าไว้ในธรรมนูญ (constitution) ในส่วนอารัมภบท ซึ่งได้ระบุเป้าหมายไว้ในย่อหน้าแรกอย่างชัดเจน สรุปใจความได้ว่า WTO มีพันธสัญญาที่จะยกมาตรฐานการครองชีพและขยายการผลิตและการค้าโดยสอดคล้องกับเป้าหมายในการพิทักษ์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน (Williams 2001, 46)

ใจความที่ปรากฏอยู่ในส่วนอารัมภบทในข้อตกลงมารราเกชเพื่อจัดตั้ง WTO (Marrakesh Agreement Establishing the World Trade Organization) ได้กล่าวว่า รัฐสมาชิกของ WTO นั้นยอมรับว่า:

“ความสัมพันธ์ของรัฐสมาชิกในขอบเขตของการค้าและการลงทุนทางเศรษฐกิจนั้น ควรจะดำเนินไปพร้อมกับทัศนคติที่จะยกระดับมาตรฐานการครองชีพ การจ้างงาน เต็มที่ และสร้างขนาดความเติบโตของรายได้ที่แท้จริงและอุปสงค์ที่มีประสิทธิภาพอย่างกว้างขวางและมั่นคง อีกทั้งยังขยายการผลิตของการค้าสินค้าและบริการ โดยในขณะเดียวกันให้มีการแบ่งสรรการใช้ทรัพยากรของโลกอย่างเหมาะสมให้เป็นไปตามเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งแสวงหาที่จะปกป้องและพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและเร่งปรับปรุงแนวทางเช่นนั้นในลักษณะการที่สอดคล้องกับความต้องการและความตระหนักของแต่ละรัฐสมาชิกในระดับที่แตกต่างกันของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ” (WTO 2019)

การที่ WTO มีหลักการพื้นฐานที่ต้องการให้มีการแบ่งสรรการใช้ทรัพยากรของโลกอย่างเหมาะสมเพื่อรักษาและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ประสานสอดคล้องไปกับเป้าหมายในการลดอุปสรรคทางการค้าและจัดการเลือกปฏิบัติในความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศนั้น มิได้แค่ปรากฏอยู่แต่เพียงในส่วนอารัมภบทของข้อตกลงมารราเกชเพื่อจัดตั้ง WTO เท่านั้น แต่เป้าหมายดังกล่าวนี้ยังถูกดำเนินการผ่านการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการค้ากับสิ่งแวดล้อมโดยเผยแพร่เป็นรายงาน เช่น

รายงานการค้าและสิ่งแวดล้อมที่เผยแพร่เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม ปี 1999 (1999 Trade and Environment Report) ซึ่งมีการสนับสนุนแนวคิดว่าการบูรณาการและการเติบโตของเศรษฐกิจระหว่างประเทศนั้นได้เพิ่มความแข็งแกร่งให้กับนโยบายสิ่งแวดล้อมที่เข้มแข็งขึ้นทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ

จากประเด็นที่ WTO พยายามบูรณาการการค้ากับสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกัน โดยกล่าวว่าการค้าเสรีจะนำมาซึ่งการพิทักษ์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น จึงส่งผลให้ WTO ได้สร้างกลไกและมาตรการหลายอย่างเพื่อให้วัตถุประสงค์นี้บรรลุผล

กลไกและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของ WTO ในการพิทักษ์รักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

1. คณะกรรมการด้านการค้าและสิ่งแวดล้อม (Committee on Trade and Environment: CTE)

CTE เป็นตัวอย่างหนึ่งที่เป็นรูปธรรมของความสนใจด้านสิ่งแวดล้อมขององค์การระหว่างประเทศด้านการค้าอย่าง WTO ซึ่ง CTE ได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการโดยคณะมนตรีใหญ่ (General Council) ของ WTO เมื่อเดือนมกราคม ปี 1995 ตามมติว่าด้วยการค้าและสิ่งแวดล้อมภายใต้ความตกลงมาร์ราเกซในการเจรจาอบูรดูวัย ที่ประเทศโมร็อกโก เมื่อวันที่ 15 เมษายน ปี 1994 ดังนั้น CTE จึงเกิดขึ้นมาพร้อมกับการสถาปนา WTO การจัดตั้ง CTE ขึ้นมานั้นเพื่อทำหน้าที่พิจารณาประเด็นต่าง ๆ ทางสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการค้าแทน EMIT ในภาพรวม CTE มีอำนาจหน้าที่ในการศึกษาและทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมาตรการด้านการค้าและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน

CTE เป็นคณะทำงานพิเศษเฉพาะด้านสิ่งแวดล้อม ขึ้นตรงต่อคณะมนตรีใหญ่ มีการประชุมกันปีละหลายครั้ง การเข้าเป็นสมาชิกของ CTE เปิดกว้างให้กับสมาชิกทั้งหมดของ WTO ไม่เพียงเท่านั้น ผู้สังเกตการณ์ซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐบาลและตัวแทนจากองค์การระหว่างประเทศอื่นสามารถถูกเชิญเข้าร่วมได้เช่นกัน โดยจะได้รับสถานะเป็นผู้สังเกตการณ์ขององค์การระหว่างประเทศ ดังเช่นในปี 2016 ตัวแทนจาก UNEP เข้าร่วมสังเกตการณ์การประชุม CTE ณ เมืองเจนีวา เมื่อวันที่ 30 มิถุนายน ในประเด็นเรื่องนโยบายการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวที่ส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศ (UNEP 2016)

WTO (2020b) อธิบายว่าอำนาจหน้าที่ของ CTE มี 2 ประการหลักที่สำคัญ ได้แก่ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมาตรการด้านการค้าและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน และให้ข้อเสนอแนะที่เหมาะสมว่าบทบัญญัติของระบบการค้าพหุภาคีใดจำเป็นที่จะต้องมีการแก้ไขหรือไม่ เพื่อให้สอดคล้องกับระบบที่มีลักษณะเปิดกว้างเท่าเทียม และไม่เลือกปฏิบัติ

นอกจากนี้ WTO ยังระบุว่า CTE มีหน้าที่ในการศึกษาโครงการดำเนินงาน (work programme) ทั้งหมด 10 ประเด็น ได้แก่

1) ความสัมพันธ์ระหว่างบทบัญญัติของ WTO กับ MEAs

- 2) ความสัมพันธ์ของนโยบายทางสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อการค้าและบทบัญญัติของ WTO
- 3) ความสัมพันธ์ของบทบัญญัติของ WTO และคำเรียกเก็บอื่น ๆ และภาษีโดยมีวัตถุประสงค์ทางสิ่งแวดล้อม และความสัมพันธ์ระหว่างบทบัญญัติของ WTO และเงื่อนไขผลิตภัณฑ์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสิ่งแวดล้อม
- 4) ความโปร่งใสในการใช้มาตรการทางการค้าโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสิ่งแวดล้อมและมาตรการทางสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อการค้า
- 5) ความสัมพันธ์ระหว่างกลไกการระงับข้อพิพาทของ WTO กับ MEAs
- 6) ผลกระทบของมาตรการทางสิ่งแวดล้อมต่อการเข้าถึงตลาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับประเทศกำลังพัฒนาและประเทศพัฒนาน้อยที่สุดและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการยกเลิกการจำกัดและการบิดเบือนการค้า
- 7) การส่งออกสินค้าต้องห้ามในประเทศ
- 8) ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับบทบัญญัติความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา
- 9) สิ่งแวดล้อมกับการค้าในสาขาบริการ และ
- 10) การปฏิบัติในกรณีให้องค์การระหว่างประเทศและองค์การพัฒนาเอกชน (NGOs) เข้าร่วมในการพิจารณาเรื่องสิ่งแวดล้อมภายใต้ WTO

2. ความตกลงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อม

WTO ไม่มีความตกลงที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง (WTO 2020c) แต่จากการวิจัยพบว่ามีความตกลงและบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอยู่บ้าง ได้แก่

1) บทยกเว้นทั่วไป (General Exceptions)

โดยหลักการแล้ว WTO มีระบบ “การห้ามการนำเข้าหรือการส่งออกสินค้าด้วยเหตุผลทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นการละเมิดต่อหลักการค้าเสรีที่ประเทศสมาชิกได้ผูกพันไว้แต่ต้น” แต่ภายใต้บทยกเว้นทั่วไป มาตรา 20 มีการยกเว้นว่า “ประเทศสมาชิกสามารถดำเนินมาตรการใด ๆ ซึ่งขัดต่อพันธกรณีได้ หากว่ามาตรการดังกล่าวจำเป็นเพื่อปกป้องชีวิตหรือสุขภาพของมนุษย์ สัตว์ หรือพืช” ดังนั้นบทบัญญัติทั่วไปจึงเป็นหลักกฎหมายที่สำคัญที่สุดในการคุ้มครองคุณค่าที่มีใช้คุณค่าทางเศรษฐกิจ ประเทศสมาชิก WTO จึงสามารถใช้สิทธิในการออกมาตรการจำกัดทางการค้าได้หากเข้าเงื่อนไขเฉพาะข้อใดข้อหนึ่งของมาตรา 20 (Sakda Thanitcul 2010, 16-17, 25-26)

ในปัจจุบัน WTO ได้ใช้บทยกเว้นทั่วไปของ GATT โดยมีข้อยกเว้น 2 ประการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ ซึ่งปรากฏในบทยกเว้นทั่วไปอันเป็นหลักกฎหมายที่ยกเว้นหลักกฎหมายเกี่ยวกับการค้าเสรี ได้แก่วรรค (b) และ (g) ของมาตรา 20 โดยวรรค (b) ระบุว่า “จำเป็นเพื่อปกป้องชีวิตหรือสุขภาพของมนุษย์ สัตว์ หรือพืช” ส่วนวรรค (g) ระบุว่า “เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป ถ้าหากว่ามาตรการนั้นทำได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อมกับการจำกัดการผลิตหรือการบริโภคภายในประเทศ” (WTO 2020d)

ดังนั้น ประเทศสมาชิกของ WTO อาจสามารถใช้นโยบายที่มีมาตรการที่ไม่สอดคล้องกับหลักการของ GATT ได้เพราะจำเป็นเพื่อปกป้องชีวิตหรือสุขภาพของมนุษย์ สัตว์ หรือพืช ตามวรรค (b) หรือเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์แหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป ตามวรรค (g)

2) *ความตกลงทั่วไปว่าด้วยการค้าในสาขาบริการ (General Agreement on Trade in Service: GATS)*

ความตกลงนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกฎเกณฑ์การค้าและบริการ และมีบทยกเว้นทั่วไป มาตราที่ 14 ซึ่งคล้ายคลึงกับมาตราที่ 20 ของ GATT ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนใจต่อสิ่งแวดล้อม ในวรรค (b) ยินยอมให้สมาชิก WTO สามารถใช้มาตรการที่เป็นนโยบายที่ขัดแย้งต่อ GATS ได้หาก “จำเป็นเพื่อปกป้องชีวิตหรือสุขภาพของมนุษย์ สัตว์ หรือพืช” ซึ่งเหมือนกับมาตรา 20 วรรค (b) ใน GATT (WTO 2020e)

3) *ความตกลงว่าด้วยอุปสรรคทางเทคนิคต่อการค้า (Agreement on Technical Barrier to Trade: TBT)*

เป็นความตกลงที่มีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ให้ประเทศสมาชิกใช้กฎระเบียบทางเทคนิคมาตรฐาน และกระบวนการตรวจสอบรับรอง มาทำให้เกิดอุปสรรคต่อการค้าระหว่างประเทศ เช่น การกีดกันทางการค้า และยังให้สิทธิแก่ประเทศสมาชิกในการกำหนดมาตรการต่าง ๆ เช่น มาตรฐานสินค้าอุตสาหกรรมและฉลากสินค้า ที่ครอบคลุมสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรม เพื่อความปลอดภัยและคุ้มครองชีวิตหรือสุขภาพของมนุษย์ สัตว์ และพืช รวมไปถึงการปกป้องคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ประเทศสมาชิก WTO ส่วนใหญ่มักประกาศและบังคับใช้กฎระเบียบทางเทคนิคเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยและสุขภาพของมนุษย์เป็นสำคัญ แต่ยังมีประเทศสมาชิก WTO อีกหลายประเทศได้ใช้กฎระเบียบทางเทคนิคเพื่อวัตถุประสงค์ในการปกป้องสิ่งแวดล้อมด้วยเช่นกัน เช่น การออก กฎระเบียบในการนำกระดาษหรือผลิตภัณฑ์พลาสติกกลับมาใช้ใหม่ กฎระเบียบเกี่ยวกับมาตรฐานการปล่อยควันเสียจากรถยนต์หรือโรงงานอุตสาหกรรม และกฎระเบียบเกี่ยวกับการห้ามใช้สารเคมีบางประเภทในผลิตภัณฑ์ที่เป็นสาเหตุก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

4) *ความตกลงว่าด้วยมาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures: SPS)*

ความตกลงนี้เกิดขึ้นเพื่อใช้ในการนำเข้าสินค้าเกษตรเพื่อคุ้มครองชีวิตหรือสุขภาพของมนุษย์ สัตว์ และพืช ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงในการบริโภคหรือเสี่ยงต่อโรคที่เกิดจากสิ่งมีชีวิตที่ติดมากับพืช สัตว์ และผลิตภัณฑ์ รวมทั้งสารเจือปนในอาหาร กล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นมาตรการควบคุมสินค้าเกษตรและอาหารเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและชีวิตของมนุษย์ สัตว์ และพืช ซึ่งในขณะเดียวกันต้องไม่ทำให้เกิดอุปสรรคต่อการค้าและมีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์อ้างอิงในการกำหนดมาตรการ

ความตกลง SPS นี้เกิดขึ้นมาเพื่อทำให้ความตกลง TBT มีความสมบูรณ์ ความตกลง SPS จึงอนุญาตให้ประเทศสมาชิกสามารถใช้มาตรการของ SPS เพื่อวัตถุประสงค์ที่

เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมได้ (WTO 2020e)

5) *ความตกลงว่าด้วยการค้าที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา (Agreement on Trade-Related aspects of Intellectual Property Rights: TRIPS)*

ในความตกลงนี้มีบทบัญญัติไม่ให้งดทะเบียนสิ่งที่อาจเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมีขอบเขตระบุถึงสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่ได้รับการคุ้มครองตามความตกลงมีอยู่ 7 ประเภท ในตอนที่ 5 เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตร (patents) เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน เพราะส่วนหนึ่งในสาระสำคัญนั้นระบุว่า “รัฐยังสามารถปฏิเสธการจดทะเบียนสิทธิบัตรให้แก่ผลงานหรือสิ่งประดิษฐ์ที่จะแสวงผลประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ด้วยเหตุผลในการคุ้มครอง (ก) ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน (ข) ชีวิตหรือสุขภาพของมนุษย์ สัตว์ และพืช (ค) สิ่งแวดล้อม” (Tashmai Thongurai 2011, 174)

จะเห็นได้ว่าในข้อสุดท้ายนั้นได้เปิดโอกาสให้ประเทศสมาชิกสามารถยกเว้นการให้สิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ด้วยเหตุผล “เพื่อหลีกเลี่ยงความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อม” ได้ ดังนั้นประเทศสมาชิกสามารถปฏิเสธไม่ให้มีการจดสิทธิบัตรสิ่งประดิษฐ์ที่อาจส่งอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมได้

6) *ความตกลงว่าด้วยการอุดหนุนและมาตรการตอบโต้ (Agreement on Subsidies and Countervailing Measures: SCM)*

เป็นความตกลงที่กำหนดหลักเกณฑ์เพื่อควบคุมการอุดหนุนสินค้า รวมถึงกฎระเบียบภายใต้ความตกลงเกษตรเพื่อควบคุมการอุดหนุนสินค้าเกษตรของประเทศสมาชิกเพื่อไม่ให้มีการทำให้เกิดการบิดเบือนทางการค้า ซึ่งภายใต้ความตกลงนี้อนุญาตการอุดหนุนบางประเภทที่สามารถทำได้ ได้แก่ ความช่วยเหลือด้านวิชาการ ความช่วยเหลือแก่ภูมิภาคที่เสียเปรียบ และความช่วยเหลือเพื่อส่งเสริมให้ปฏิบัติตามข้อบังคับด้านสิ่งแวดล้อม ดังนั้นความตกลงนี้จึงอนุญาตให้รัฐให้การอุดหนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้

ภายใต้มาตราที่ 8 การอุดหนุนที่สามารถทำได้คือการอุดหนุนที่ใช้เพื่อส่งเสริมการปรับตัวของสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่เพื่อข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อมใหม่ ซึ่งถูกระบุไว้ในมาตราที่ 8.2 วรรค (c) แต่หมดอายุไปเมื่อสิ้นปี 1990 แล้ว (WTO 2020e)

7) *ความตกลงว่าด้วยสินค้าเกษตร (Agreement on Agriculture: AoA)*

ความตกลงนี้มีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือ การเปิดตลาด การลดอุดหนุนการผลิตภายใน และการลดอุดหนุนการส่งออก ซึ่งในส่วนอาร์มบพเน้นย้ำถึงพันธกรณีของประเทศสมาชิกในการปฏิรูปการเกษตรอันเป็นลักษณะการที่ปกป้องสิ่งแวดล้อมด้วยความตกลงนี้จึงอนุญาตให้รัฐให้การอุดหนุนกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้

ความตกลงนี้อนุญาตให้ประเทศสมาชิกใช้การอุดหนุนภายในที่ไม่บิดเบือนตลาดหรือที่เรียกว่านโยบาย Green Box คือมาตรการอุดหนุนที่ไม่มีผลต่อการบิดเบือนทางการค้าหรือมีผลเล็กน้อย ซึ่งในภาคผนวกที่ 2 ระบุว่ากิจกรรมใดสามารถทำได้ หนึ่งในนั้นมี

การใช้จ่ายเงินเพื่อการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการสิ่งแวดล้อม การอุดหนุนการผลิตเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้ถูกระบุไว้ในภาคผนวกนี้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นความตกลงนี้จึงยินยอมให้ประเทศสมาชิกใช้การอุดหนุนการผลิตประเภทนี้ได้ (WTO 2020e)

8) ความตกลงสินค้าสิ่งแวดล้อม (Environmental Goods Agreement: EGA)

ความตกลงนี้ส่งเสริมการยกเลิกภาษีของสินค้าประเภทสินค้าสิ่งแวดล้อม (Environmental Goods) ซึ่งเป็นสินค้าที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ยกตัวอย่างเช่น กังหันลม แผงโซลาร์ เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นสินค้าที่ช่วยส่งเสริมเป้าหมายการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและการรักษาสุขภาพภูมิอากาศให้บรรลุผลได้ ไม่ว่าจะเป็นสินค้าที่ผลิตพลังงานสะอาดและพลังงานที่นำมาหมุนเวียนใช้ใหม่ได้ สินค้าที่พัฒนาพลังงานและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ สินค้าที่ควบคุมมลพิษ จัดการของเสีย บำบัดน้ำเสีย หรือติดตามดูแลคุณภาพของอากาศได้ โดยในปัจจุบันมีประเทศสมาชิก WTO ที่เข้าร่วมความตกลงนี้ 18 ประเทศจากสมาชิกทั้งหมด 46 ประเทศ เช่น ออสเตรเลีย แคนาดา จีน ฮังการี ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ นิวซีแลนด์ สิงคโปร์ ไต้หวัน สหรัฐฯ และ EU เป็นต้น

3. การระงับข้อพิพาทภายใต้ WTO ประเด็นเรื่องการค้ากับสิ่งแวดล้อม

WTO มีกลไกที่เรียกว่า องค์กรระงับข้อพิพาท (Dispute Settlement Body: DSB) มีหน้าที่เป็นองค์กรทางการเมืองซึ่งมีอำนาจในการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ของกลไกยุติข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิก ประกอบไปด้วย การขอปรึกษาหารือ การจัดตั้งคณะผู้พิจารณาข้อพิพาทขั้นต้น (Panel) การรับรองรายงานข้อวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาข้อพิพาทขั้นต้น การจัดตั้งองค์กรอุทธรณ์ (Appellate Body: AB) รวมถึงการใช้มาตรการตอบโต้ในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามรายงานข้อวินิจฉัย ซึ่ง DSB ใช้หลักฉันทามติในกระบวนการตัดสินใจทั่วไป โดยกลไกยุติข้อพิพาทของ WTO มีขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน ได้แก่ การปรึกษาหารือ การไต่สวนโดยคณะผู้พิจารณาคดีขั้นต้นและการอุทธรณ์ และการกำกับดูแลการปฏิบัติตามข้อมติของ DSB (Bundit Limschoon 2011, 9-10)

เมื่อมีข้อพิพาททางการค้าระหว่างประเทศสมาชิกเกิดขึ้น ประเทศสมาชิกสามารถดำเนินการร้องเรียนได้ เมื่อมีคำตัดสินแล้วประเทศที่ถูกฟ้องจะต้องดำเนินการตามคำตัดสินของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท แต่ประเทศที่ถูกฟ้องสามารถขออุทธรณ์ได้ เมื่อองค์กรอุทธรณ์ลงมติ ประเทศที่เป็นฝ่ายฟ้องและถูกฟ้องจะต้องปฏิบัติตามคำตัดสิน

จากข้อมูลของ WTO (2020f) ระบุว่าคดีพิพาทด้านสิ่งแวดล้อมที่ประเทศสมาชิกยื่นฟ้องคู่กรณีต่อ WTO มี 3 คดี ได้แก่

1) คดี *Standards for Reformulated and Conventional Gasoline*

เป็นกรณีพิพาทระหว่างสหรัฐฯ กับเวเนซุเอลาและบราซิลที่เข้าร่วมในเวลาต่อมา ที่มาของคดีเกิดจากการที่สหรัฐฯ ใช้กฎหมายอากาศสะอาด 1963 (The Clean Air Act of 1963) และได้มีการออกมาตรการกำหนดให้บริษัทน้ำมันต้องผลิตน้ำมันเชื้อเพลิงโดยมีส่วนประกอบและไอเสียตามข้อบังคับที่กำหนด โดยใช้มาตรการที่เข้มงวดต่อลักษณะทางเคมีจากน้ำมันที่นำเข้ามามากกว่ามาตรการที่ใช้กับน้ำมันที่กลั่นภายในประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อเวเนซุเอลาและบราซิลซึ่งเป็นประเทศผู้ส่งออกน้ำมันปรับปรุงสูตรไปยังสหรัฐฯ

โดยเวเนซุเอลาระบุว่ามาตรการดังกล่าวนี้ไม่ยุติธรรมเพราะน้ำมันของสหรัฐฯ ไม่ได้มีกฎระเบียบข้อบังคับเดียวกันกับที่ใช้กับน้ำมันที่นำเข้า จึงถือว่าเป็นการละเมิดต่อหลักปฏิบัติเยี่ยงคนชาติและไม่สามารถอ้างความชอบธรรมภายใต้บทยกเว้นทั่วไปที่ละเว้นต่อมาตรการเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสุขภาพได้ และต่อมาบราซิลก็ได้เข้าร่วมคดีในเดือนเมษายน ปี 1996

คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทของ WTO ได้ตัดสินให้เวเนซุเอลาและบราซิลชนะคดีเมื่อวันที่ 29 มกราคม ปี 1996 โดยตัดสินว่าสหรัฐฯ นั้นละเมิดกฎของ WTO เพราะใช้มาตรการเลือกปฏิบัติต่อน้ำมันที่นำเข้า ซึ่งสหรัฐฯ ได้ยื่นอุทธรณ์ต่อองค์กรอุทธรณ์ของ WTO โดยให้เหตุผลว่ามาตรการส่วนประกอบและไอเสียของน้ำมันเชื้อเพลิงนี้เกี่ยวข้องกับ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไปได้ ดังนั้นแม้จะเป็นมาตรการที่เลือกปฏิบัติต่อน้ำมันที่นำเข้าจากเวเนซุเอลาและบราซิลก็ตาม แต่ก็เข้ากับข้อยกเว้นตามมาตรา 20 วรรค (g)

องค์กรอุทธรณ์ลงมติต่อรายงานเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 1996 ยืนยันคำตัดสินตามที่คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทได้มีมติก่อนหน้านี้ ต่อมาสหรัฐฯ กับเวเนซุเอลาได้ไปตกลงกันว่าสหรัฐฯ ควรทำเช่นไร และสหรัฐฯ ได้ส่งรายงานสถานะของตนให้แก่คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทในตอนต้นปี 1997 โดยสาระสำคัญคือสหรัฐฯ ตกลงกับเวเนซุเอลาว่าจะแก้ไขระเบียบข้อบังคับใหม่ และสหรัฐฯ มีการลงนามในระเบียบข้อบังคับใหม่ในเดือนสิงหาคมปี 1997

2) คดี *Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products*

เป็นกรณีพิพาทระหว่างสหรัฐฯ กับกลุ่มประเทศผู้ฟ้องร้อง 4 ประเทศ ได้แก่ อินเดีย มาเลเซีย ปากีสถาน และไทย ความขัดแย้งนี้เกิดขึ้นเพราะสหรัฐฯ มีกฎหมายว่าด้วยสัตว์ใกล้สูญพันธุ์ (The Endangered Species Act of 1973) และกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองเต่าทะเล (The Sea Turtle Protection Act of 1989) และใน Section 609 of US Public Law 101-102 ที่ประกาศใช้ในปี 1989 ซึ่งเกี่ยวข้องกับมาตรการการนำเข้าได้ระบุว่ากุ้งที่จับด้วยเทคโนโลยีที่ส่งผลกระทบต่อเต่าทะเลไม่สามารถนำเข้าสินค้ากุ้งนั้นยังสหรัฐฯ ได้ จึงมีมาตรการห้ามนำเข้ากุ้งทะเลที่ถูกจับโดยเรือประมงที่ไม่ติดเครื่องมือปล่อยเต่าทะเล (Turtle Excluders Device: TEDs) ที่ทำการประมงในเขตพื้นที่ที่มีเต่าทะเลอยู่ในบริเวณนั้น ด้วยเหตุนี้ ตอนต้นปี 1997 ทั้ง 4 ประเทศนั้นได้ร่วมกันยื่นฟ้องต่อสหรัฐฯ ที่ประกาศใช้การห้ามนำเข้ากุ้งและสินค้ากุ้งอื่น ๆ

คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท ของ WTO ได้มีคำตัดสินให้สหรัฐฯ แพ้คดี โดยพิจารณาว่ามาตรการห้ามนำเข้าของสหรัฐฯ นั้นไม่เป็นไปตามมาตราที่ 11 ของ GATT ซึ่งจำกัดการใช้มาตรการจำกัดการนำเข้า และมาตรการห้ามนำเข้าของสหรัฐฯ นี้ไม่สามารถใช้มาตราที่ 20 ของ GATT ซึ่งเป็นบทยกเว้นทั่วไปด้วยเหตุผลทางสิ่งแวดล้อมอ้างได้ จึงมีคำสั่งให้สหรัฐฯ แก้ไขมาตรการดังกล่าวให้สอดคล้องกับความตกลงของ WTO แต่สหรัฐฯ ได้ยื่นอุทธรณ์ โดยแย้งว่าแม้มาตรการดังกล่าวของสหรัฐฯ จะขัดต่อมาตราที่ 11 ของ GATT แต่มาตรการนี้เข้ากับข้อยกเว้นตามมาตรา 20 วรรค (g) ของ GATT

องค์กรอุทธรณ์สรุปว่ามาตรการของสหรัฐฯ ไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในมาตราที่ 20 ของ GATT ปี 1994 โดยองค์กรอุทธรณ์ให้เหตุผลว่าประเทศสมาชิกของ WTO มีสิทธิที่จะใช้มาตรการทางการค้าเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้โดยที่ WTO ไม่จำเป็นต้อง “อนุญาต” ประเทศนั้น ซึ่งมาตรการเพื่อคุ้มครองเตาทะเลมีความชอบธรรมตามมาตราที่ 20 ของ GATT ซึ่งมีบทบัญญัติยกเว้นทั่วไป แต่การที่สหรัฐฯ แพ้คดีนี้เนื่องจากสหรัฐฯ แสวงหาวิธีในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมโดยวิธีการเลือกปฏิบัติต่อประเทศสมาชิก WTO โดยที่สหรัฐฯ ได้ให้ความช่วยเหลือทางการเงินและเทคนิค รวมถึงให้เวลาในการเปลี่ยนแปลงที่ยาวนานกว่าต่อชาวประมงในประเทศซีกโลกตะวันตก โดยเฉพาะในแถบแคริบเบียน ในการใช้เครื่องมือปล่อยเตาทะเล แต่สหรัฐฯ กลับไม่ได้ให้ผลประโยชน์เช่นนี้ต่อประเทศในเอเชียทั้ง 4 คือ อินเดีย มาเลเซีย ปากีสถาน และไทย ที่ได้ทำการร้องเรียนต่อ WTO

3) คดี *Measures affecting asbestos and asbestos-containing products*

เป็นกรณีพิพาทระหว่างประเทศแคนาดากับฝรั่งเศส โดยแคนาดาเป็นฝ่ายยื่นฟ้องต่อ WTO เพราะแร่ใยหินโครโซไทล์ (Chrysotile asbestos) เป็นสารที่มีพิษสูง การสัมผัสกับแร่ใยหินก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ เช่น โรคปอดอักเสบ โรคมะเร็งปอด และโรคมะเร็งเยื่อหุ้มปอด แต่ด้วยคุณสมบัติบางประการของแร่ใยหินโครโซไทล์ เช่น คุณสมบัติที่ทนทานต่ออุณหภูมิสูง ทำให้แร่ใยหินโครโซไทล์ถูกใช้อย่างแพร่หลายในภาคอุตสาหกรรม ด้วยเหตุนี้รัฐบาลฝรั่งเศสได้ออกประกาศในปี 1996 ห้ามการนำเข้าสารและผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมของแร่ใยหิน เพื่อควบคุมความเสี่ยงจากการเกิดโรคที่เกี่ยวข้องจากการสัมผัสแร่ใยหินที่จะส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนภายในประเทศ โดยก่อนหน้านี้จะมีประกาศนี้นั้นฝรั่งเศสเป็นประเทศที่นำเข้าแร่ใยหินโครโซไทล์เป็นจำนวนมาก

แคนาดาผลิตแร่ใยหินเป็นอันดับสองของโลก จึงฟ้องร้องการที่ฝรั่งเศสห้ามการนำเข้าแร่ใยหินและผลิตภัณฑ์ที่มีส่วนผสมของแร่ใยหินต่อ WTO ในปี 1998 โดยแคนาดาไม่ได้คัดค้านประเด็นเรื่องอันตรายจากแร่ใยหิน แต่โต้แย้งว่าฝรั่งเศสต้องระบุแยกความแตกต่างระหว่างเส้นใยโครโซไทล์กับโครโซไทล์ที่ห่อหุ้มในส่วนประกอบของซีเมนต์ แคนาดาให้เหตุผลว่าโครโซไทล์ที่ห่อหุ้มในส่วนประกอบของซีเมนต์นั้นป้องกันการปล่อยเส้นใยโครโซไทล์ซึ่งไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ ซึ่งฝ่ายฝรั่งเศสมีประชาคมยุโรป (European Community: EC) เป็นตัวแทนในการต่อสู้กรณีพิพาทครั้งนี้

คณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทของ WTO ตัดสินให้ฝ่าย EC ชนะคดีถึงแม้ว่าฝรั่งเศสจะละเมิดมาตราที่ 3 จริงก็ตาม เพราะประกาศห้ามนำเข้าของฝรั่งเศสสามารถใช้มาตราที่ 20 วรรค (b) ที่ระบุว่า “เพื่อคุ้มครองชีวิตและสุขภาพของสัตว์ คน และพืช” อ้างได้ ซึ่งแคนาดาได้ทำการอุทธรณ์ต่อ และองค์กรอุทธรณ์ของ WTO ได้มีคำตัดสินยืนยันตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาท คดีนี้จึงสิ้นสุดลงในปี 2001

นับตั้งแต่ปี 2001 ซึ่งเป็นปีที่มีการตัดสินคดีสิ่งแวดล้อมคดีสุดท้ายภายใต้ WTO แสดงให้เห็นถึงประเทศสมาชิก WTO ไม่มีการนำกรณีความขัดแย้งเรื่องการค้ากับสิ่งแวดล้อมให้ WTO ตัดสินเป็นเวลานานถึงเกือบ 20 ปี ข้อเท็จจริงคือประเทศพัฒนาแล้วยังมีการออกมาตรการการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมออกมา แต่ประเทศผู้ส่งออกเลือกที่จะปรับตัว

พัฒนากระบวนการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้นหรือเจรจาการค้ากับประเทศคู่ค้า
แทน

ผลกระทบของกลไกและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของ WTO ต่อการค้าระหว่างประเทศ

1. ผลกระทบจากบทบาทของ CTE

CTE เป็นคณะทำงานภายใต้ WTO ที่ถูกก่อตั้งขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์อย่างเป็นทางการเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมาตรการการค้าและมาตรการสิ่งแวดล้อมและให้ข้อเสนอแนะถึงการแก้ไขบทบัญญัติของ WTO โดยมีเป้าหมายปลายทางเพื่อบูรณาการการค้ากับสิ่งแวดล้อมให้ไปด้วยกันได้ แต่จากการทบทวนบทบาทของ CTE ตลอดระยะเวลาที่ก่อตั้งจนถึงปัจจุบันจะเห็นว่า CTE ทำหน้าที่ได้ดีที่สุดเป็นเพียงเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือประสบการณ์ของสมาชิกที่มีต่อประเด็นด้านการค้าและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น และการศึกษาโครงการดำเนินงานในทุกประเด็นจากทั้งหมด 10 ประเด็นที่มีการพิจารณาของ CTE ล้วนแล้วแต่ยังไม่มีข้อสรุปหรือการลงความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ หรือมีข้อเสนอแนะที่ชัดเจนในการดำเนินการที่จะเป็นประโยชน์ต่อการค้าและสิ่งแวดล้อมโดยตรง

นอกจากนี้ CTE ยังมีบทบาทที่น้อยในกระบวนการระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการค้าและสิ่งแวดล้อมของ WTO ถึงแม้ว่าเลขาธิการของ CTE จะมีอำนาจอย่างเป็นทางการในการเสนอแนะหรือให้คำปรึกษาต่อคณะผู้พิจารณาข้อพิพาท (Panel) แต่ในทางปฏิบัติมีการขอความเห็นจาก CTE น้อยมากเมื่อเกิดกรณีพิพาท (Watson 2013, 225)

ข้อเสนอแนะของนักวิชาการที่มีต่อบทบาทของ CTE ได้แก่ การเพิ่มบทบาทของ CTE ในกระบวนการระงับข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับการค้าและสิ่งแวดล้อม (Watson 2013, 225) การปรับบทบาทของ CTE ให้เป็นคณะทำงานที่มุ่งเน้นการปฏิบัติ (action-oriented) ในการจัดการกับทางเลือกทางการเมืองเมื่อต้องพิจารณาประเด็นทางด้านการค้าและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น (Tarasofsky 1999, 488) รวมถึงการร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศอื่น อาทิ ที่ประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนา (United Nations Conference on Trade and Development: UNCTAD) และ UNEP ในการยกระดับการพัฒนาในประเทศกำลังพัฒนาเพื่อลดช่องว่างของผลประโยชน์แห่งชาติทางเศรษฐกิจ รวมถึงสร้างความเท่าเทียมทางการค้าในด้านต่าง ๆ ระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา (Jha 2002, 481)

2. ผลกระทบจากความตกลงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อม

ความตกลงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมที่บรรจุอยู่ภายใต้ WTO ส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศในแง่ที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มประเทศที่ใช้มาตรการการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมมาจำกัดการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ กับกลุ่มประเทศที่ไม่ต้องการให้มีการใช้มาตรการการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมเพราะเห็นว่ามาตรการดังกล่าวถูกนำมาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันทางการค้า ซึ่งความขัดแย้งนี้ฝ่ายแรกมักเป็นกลุ่ม

ประเทศที่พัฒนาแล้ว ส่วนฝ่ายหลังมักเป็นกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนา Vogler (2020, 392) อธิบายว่ารัฐบาลของประเทศกำลังพัฒนายังคงคัดค้านมาตรการการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมเพราะเห็นว่าเป็นรูปแบบที่แอบแฝงการคุ้มครองตลาดของกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว

ในการค้าระหว่างประเทศ ประเทศหรือกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น สหรัฐฯ และ EU มักนำมาตรการเหล่านี้มาใช้ในการค้าระหว่างประเทศ ยกตัวอย่างเช่น มาตรการ TBT และ SPS ถูกระบุว่ามักถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่อกีดกันทางการค้าที่ไม่ใช่ภาษีศุลกากร เพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ หรือลดการขาดดุลทางการค้า ซึ่งประเด็นเหล่านี้คือเหตุผลหลัก นอกเหนือจากเหตุผลเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นผลพลอยได้

ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความตกลง TBT ประเทศพัฒนาแล้วมักจะมีกฎระเบียบทางเทคนิคที่ซับซ้อน เพราะประเทศพัฒนาแล้วมีการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงและซับซ้อนในกระบวนการผลิต ทดสอบ และทำลายผลิตภัณฑ์ และมีการตั้งข้อสังเกตว่าประเทศที่มีอุตสาหกรรมใดสำคัญหรือเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลก็มักจะออกกฎระเบียบทางเทคนิคเกี่ยวกับอุตสาหกรรมนั้น ๆ ดังนั้นจึงมีการสร้างมาตรการการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมค่อนข้างสูง ดังกรณี EU มีการประกาศใช้ระเบียบว่าด้วยการจัดการเศษซากเหลือทิ้งจากผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (Waste, Electrical and Electronic Equipment: WEEE) และระเบียบว่าด้วยการจำกัดการใช้สารอันตรายบางชนิดในผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ (Restrictions on Hazardous Substances: RoHS) เพื่อลดผลกระทบของขยะที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งกำหนดให้ผู้ผลิตเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บเศษเหลือทิ้งของผลิตภัณฑ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมด โดยผู้ผลิตจะต้องจัดตั้งระบบที่รับคืนและเก็บสินค้าที่หมดอายุการใช้งานนำมาแปรสภาพเพื่อใช้ใหม่ หรือการที่ EU ออกกฎระเบียบควบคุมเคมีภัณฑ์เพื่อคุ้มครองสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากอันตรายในการใช้สารเคมี ซึ่งกฎระเบียบเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศเป็นอย่างยิ่ง เพราะประเทศที่ต้องการส่งออกสินค้าจำเป็นต้องพัฒนาเทคโนโลยีที่ใช้ในกระบวนการผลิตและการจัดเก็บทำลายสินค้าให้ได้มาตรฐานตามที่ประเทศพัฒนาแล้วกำหนด ในที่ประชุม TBT เมื่อปี 2004 มีการคัดค้านต่อมาตรการควบคุมเคมีภัณฑ์ของ EU จากหลายประเทศ เช่น เม็กซิโกเห็นว่ามาตรการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อกีดกันการค้า ส่วนจีนเสนอความเห็นที่ EU ควรมีมาตรการผ่อนผันแก่ประเทศกำลังพัฒนาเพราะมาตรการควบคุมเคมีภัณฑ์นี้เมื่อปฏิบัติตามแล้วทำให้มีค่าใช้จ่ายสูง เป็นต้น

ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับความตกลง SPS นั้น EU มีมาตรการติดฉลากสินค้าที่มีส่วนประกอบหรือได้มาจากเทคนิคการดัดแปลงพันธุกรรม ซึ่งประเทศสมาชิกอื่นหลายประเทศของ WTO เห็นว่ามาตรการดังกล่าวขัดต่อหลักการค้าภายใต้ WTO และความตกลง SPS ซึ่ง EU ได้ยืนยันข้อพิสูจน์และหลักฐานว่าสินค้าประเภทนี้เป็นอันตรายต่อมนุษย์ สัตว์ และพืช ตามความตกลงที่อยู่ภายใต้ SPS (Issac and Kerr 2003)

จากกรณีเหล่านี้ ประเทศผู้ส่งออกสินค้าซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนามักจะไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมนี้ได้ หากทำตามมาตรการเหล่านี้จำเป็นต้องเพิ่ม

การด้านต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น โดยเห็นว่ามาตรการดังกล่าวถูกใช้เป็นเครื่องมือในการกีดกันการค้า สิ่งที่ตามมาคือเกิดกรณีพิพาทในประเด็นการค้าระหว่างประเทศเกิดขึ้น

นอกจากนี้ มาตรการอุดหนุนเป็นอีกหนึ่งมาตรการที่กลุ่มประเทศพัฒนาแล้วนำมาใช้ในการค้าระหว่างประเทศ เพื่อให้ประเทศของตนมีความสามารถในการแข่งขันทางการค้ามากขึ้น และสร้างความได้เปรียบให้แก่ประเทศของตนในเวทีการค้าโลก ยกตัวอย่างเช่น EU มีโครงการอุดหนุนตลาดสินค้าเกษตร ตลาดพลังงาน และอุตสาหกรรมประมง ด้วยวัตถุประสงค์หนึ่งในหลายวัตถุประสงค์คือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งความตกลง SCM อนุญาตให้สมาชิกสามารถอุดหนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่า EU มีโครงการอุดหนุนที่มีหลักการเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ผลกระทบที่ตามมาคือเกิดการตอบโต้การอุดหนุนและการฟ้องร้องให้ยกเลิกการอุดหนุนนั้น

จากมาตรการเหล่านี้ที่ถูกนำมาใช้ เมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้นมาจนนำมาซึ่งกรณีพิพาทและนำมาซึ่งการยื่นฟ้องร้องต่อ WTO จึงมักจะมีการอ้างถึงบทยกเว้นทั่วไป ดังจะเห็นได้จากคดีที่เกี่ยวข้องกับบทยกเว้นทั่วไป โดยปัญหาความขัดแย้งทางการค้ากับสิ่งแวดล้อมภายใต้ GATT และ WTO นั้น ประเทศที่ใช้มาตรการทางการค้าฝ่ายเดียวจะอ้างบทบัญญัติของมาตรา 20 วรรค (b) หรือ วรรค (g) เมื่อเกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศที่ประเทศผู้นำเข้าใช้มาตรการทางการค้าฝ่ายเดียวเพื่อวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติกับบทบัญญัติซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของการค้าเสรีระหว่างประเทศ (Sakda Thanitcul 2010, 31)

ยกตัวอย่างเช่น คดี Standards for Reformulated and Conventional Gasoline คดี Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products และ คดี Measures affecting asbestos and asbestos-containing products ซึ่งเป็นคดีสิ่งแวดล้อมภายใต้ WTO จะเห็นได้ว่าการยกบทยกเว้นทั่วไปมาใช้สนับสนุนความชอบธรรมของประเทศที่ประกาศใช้มาตรการการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นว่า WTO มีบทยกเว้นทั่วไปมาตรา 20 ที่ประเทศสมาชิกสามารถออกมาตรการจำกัดทางการค้าที่ขัดต่อพันธกรณี “ห้ามการนำเข้าหรือการส่งออกสินค้าด้วยเหตุผลทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นการละเมิดต่อหลักการการค้าเสรีที่ประเทศสมาชิกได้ผูกพันไว้แต่ต้น” ได้ หาก “มาตรการดังกล่าวจำเป็นเพื่อปกป้องชีวิตหรือสุขภาพของมนุษย์ สัตว์ หรือพืช” ในกรณี คดีน้ำมันเบนซินและคดียกเว้นภาษี แต่การยกมาตรา 20 มาใช้จะไม่ประสบความสำเร็จ แต่คดีแรยีนกลายเป็นคดีแรกที่รัฐอ้างข้อยกเว้นตามมาตรา 20 สำเร็จ ซึ่งก่อนหน้านี้ในสมัย GATT มีการอ้างข้อยกเว้นตามมาตรานี้หลายครั้งแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ

3. ผลกระทบจากการระงับข้อพิพาทภายใต้ WTO ประเด็นเรื่องการค้ากับสิ่งแวดล้อม

หลักการห้ามเลือกปฏิบัติและหลักการห้ามจำกัดปริมาณการนำเข้าหรือส่งออก เป็นหลักการพื้นฐานของพันธกรณีภายใต้กฎระเบียบของการค้าโลก จึงส่งผลกระทบต่อตัดสินในคดีการค้ากับสิ่งแวดล้อมภายใต้ GATT แต่เมื่อพัฒนาการของบริบทระหว่างประเทศ

เปลี่ยนแปลงไป โดยมีการให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น คำตัดสินของ WTO มีแนวโน้มส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัยมากขึ้น การตัดสินคดีสิ่งแวดล้อมภายใต้ WTO จึงส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศ ดังเช่นคำตัดสินในคดี Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products องค์การอุทธรณ์ให้เหตุผลว่า “ประเทศสมาชิกของ WTO มีสิทธิที่จะใช้มาตรการทางการค้าเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้โดยที่ WTO ไม่จำเป็นต้องอนุญาตประเทศนั้น” จึงทำให้สมาชิกของ WTO โดยเฉพาะกลุ่มประเทศพัฒนาแล้ว ได้มีการออกกฎหมายใหม่ ๆ ซึ่งมีมาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อคุ้มครองชีวิตและสุขภาพของมนุษย์ สัตว์ และพืช ซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศผู้ส่งออก ที่ต้องยกระดับมาตรฐานการผลิตสินค้าให้สอดคล้องกับข้อกำหนด มิฉะนั้นจะไม่สามารถส่งออกสินค้าไปจำหน่ายได้หรือต้องเสียภาษีพิเศษ

การใช้มาตรการฝ่ายเดียวเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อม จึงมีความชอบธรรมมากขึ้นตามมาตราที่ 20 บรรค (b) เพราะคำตัดสินของ WTO ระบุว่า WTO ไม่จำเป็นต้องอนุญาตประเทศสมาชิกในการออกกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ประเทศพัฒนาแล้วจึงตรากฎหมายเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมากขึ้น และประเทศผู้ส่งออกไม่สามารถอ้างว่ามาตรการเหล่านั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อการกีดกันทางการค้าได้อีกต่อไป ถึงแม้ว่าจะส่งผลกระทบในแง่ลบต่อการส่งออกก็ตาม (Sakda Thanitcul 2010, 88-90) และภายหลังการตัดสินคดี Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products ได้มีมาตรการการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมหลายประการ ดังต่อไปนี้

- 1) ระเบียบ WEEE ประกาศใช้ในปี 2003 ทำให้ประเทศผู้ส่งออกมีต้นทุนสูงขึ้น เพราะผู้ส่งออกต้องจ้างหน่วยงานเอกชนใน EU นำขยะเหล่านี้มาใช้ใหม่และกำจัดทิ้งให้
- 2) ระเบียบ RoHS ทำให้ประเทศผู้ส่งออกที่ไม่มีความสามารถทางเทคโนโลยีในการผลิตสินค้าเครื่องใช้ไฟฟ้าและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์โดยไม่ใช้สารอันตราย เช่น ตะกั่วปรอท ไม่สามารถส่งออกสินค้าไปยัง EU ได้
- 3) ระเบียบว่าด้วยสารเคมีของ EU (Registration, Evaluation and Authorization of Chemical Product) ส่งผลทำให้ประเทศผู้ส่งออกสารเคมีหยุดการส่งออกไปยัง EU เพราะมีค่าใช้จ่ายสูงในกระบวนการจดทะเบียน ประเมินความเสี่ยง และอื่น ๆ เพื่อให้ได้รับใบอนุญาต และยังเสี่ยงต่อความเป็นไปได้ที่ความลับทางการค้าจะรั่วไหลไปยังบริษัทคู่แข่ง

ผลในการบูรณาการการค้าระหว่างประเทศและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

WTO ถูกวิจารณ์มาอย่างยาวนานว่ามีนโยบายที่มุ่งเน้นแต่เรื่องการค้าซึ่งทำให้สิ่งแวดล้อมได้รับความเสียหาย (Ghoorhoo 2021) และจนบัดนี้ WTO ก็ยังไม่สามารถสร้างผลที่ยั่งยืนใด ๆ ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น สภาพแวดล้อมที่เสื่อมสลาย การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ และวิกฤตด้านสภาพภูมิอากาศ (Bastiaens 2020) WTO เผชิญกับการถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า “ไม่ประสบความสำเร็จ” หรือ “ไม่มีประสิทธิภาพ” ในการบูรณาการการค้าร่วมกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างมาก ดังเช่นที่ Tisdell (2001, 205) อธิบายว่าทั้ง GATT และ WTO ต่างถูกกล่าวหาว่าเพิกเฉยต่อสิ่งแวดล้อมและ

กฎระเบียบข้อบังคับด้านสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังดูแลเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประเด็นนี้ไม่ต่างจากที่ Williams (2001) ได้แสดงความคิดเห็นว่า WTO ไม่ได้ให้ความสำคัญกับระเบียบข้อบังคับด้านสิ่งแวดล้อมในทางปฏิบัติ และ Pope (2002, 63) อธิบายว่าระบบของ WTO นั้นลำเอียงเพราะสนับสนุนประเทศที่หาทางเพิ่มส่วนแบ่งการตลาดให้กับผู้ผลิตของตนซึ่งมีวิถีทางที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

Tarasofsky (1999, 484-488) ได้ประเมินบทบาทของ CTE ว่าไม่มีประสิทธิภาพและยังไม่เข้าถึงซึ่งบทบาทที่จะสามารถเป็นตัวประสานการเปิดเสรีทางการค้ากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้เพราะเหตุผลหลายประการ ได้แก่ 1) การปราศจากความมุ่งมั่นทางการเมืองที่จะแก้ปัญหานี้ในระดับโลก 2) โครงการดำเนินงานของ CTE ไม่มีประเด็นปัญหาที่เกิดจากการบูรณาการการเปิดเสรีทางการค้ากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ไม่มีการพิจารณาผลกระทบของการเปิดเสรีการค้าต่อสิ่งแวดล้อม แต่กลับศึกษาผลกระทบของมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการค้า 3) การแบ่งแยกทางการเมืองระหว่างกลุ่มประเทศเหนือกับกลุ่มประเทศใต้ภายใน CTE และ 4) อำนาจของ CTE ภายใต้ WTO ไม่ชัดเจนเมื่อเทียบกับหน่วยงานอื่น ซึ่งเป็นผลมาจากการที่ประเด็นเรื่องสิ่งแวดล้อมไม่ใช่หน้าที่หลักของ WTO

Tarasofsky (1999, 486-147) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าความไร้ประสิทธิภาพดังกล่าวนี้เป็นเรื่องเข้าใจได้ เพราะภารกิจแรกของ WTO คือ การส่งเสริมการเปิดเสรีทางการค้า โดยที่ WTO ไม่ได้เป็นหรือเคยระบุว่าเป็นองค์การระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม อีกทั้งไม่ได้มีศักยภาพที่จะจัดการกับประเด็นที่มีความซับซ้อนทางทางด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การแบ่งแยกเหนือใต้ใน CTE เกิดมาจากผลประโยชน์ที่แตกต่างกันของกลุ่มประเทศพัฒนาแล้วที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความตกลงทางด้านสิ่งแวดล้อมในการค้าพหุภาคี ซึ่งขัดแย้งกับผลประโยชน์ของกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่มองว่าเป็นการขัดขวางการเข้าถึงตลาดของประเทศตน และมองว่าการก่อตั้งคณะทำงานด้านสิ่งแวดล้อมของ GATT อย่าง EMIT ก็ดี หรือ CTE ก็ดี เป็นไปเพื่อสร้างความชอบธรรมในการใช้มาตรการฝ่ายเดียวในทางการค้าของสหรัฐฯ และประเทศในกลุ่มยุโรปต่อการนำเข้าสินค้าจากประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นจากนโยบาย green protectionism

Neumayer (2004, 1-7) อธิบายว่าที่ผ่านมา WTO ได้ลงมือทำการส่งเสริมการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเพียงน้อยนิด และในอนาคตบทบาทนี้มีแนวโน้มที่จะยังคงเดิม ปัญหาพื้นฐานคือในหมู่ประเทศสมาชิกของ WTO ไม่ค่อยยอมให้มีการส่งเสริมระเบียบกฎเกณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งในทางปฏิบัติประเทศที่พัฒนาแล้วทุกประเทศส่งเสริมสิ่งแวดล้อมเพราะบางส่วนมีความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและบางส่วนถูกกดดันจากประชาสังคม คำกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นจากความไม่ลงรอยของผลประโยชน์ที่แตกต่างระหว่างประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนา ทำให้การเจรจาเพื่อพิจารณาในประเด็นของโครงการดำเนินงานของ CTE ข้อต่าง ๆ เป็นไปอย่างหาข้อสรุปไม่ได้ เช่น เรื่องของการให้ติดฉลากสิ่งแวดล้อมเป็นมาตรการสมัครใจ ที่ถูกเสนอโดยสวิตเซอร์แลนด์และ EU เพื่อพิจารณาในประเด็นของโครงการดำเนินงานข้อ 3 แต่ถูก

คัดค้านโดยกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาดูแลมองว่าเป็นการเพิ่มภาระทางการผลิตจนไม่สามารถแข่งขันได้ และมองเป็นการกีดกันทางการค้าในรูปแบบหนึ่ง เป็นต้น

เช่นเดียวกับ Jha (2002, 473) และ Shaffer (2001) ที่วิเคราะห์ว่างานของ CTE นั้นมุ่งเน้นไปที่การพิจารณาผลกระทบของมาตรการทางสิ่งแวดล้อมต่อการค้ามากกว่าจะให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องการค้าที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม ไม่เพียงเท่านั้น WTO เองก็ไม่ได้มีความสามารถที่จะดำเนินการหรือเข้าไปมีส่วนในนโยบายทางด้านสิ่งแวดล้อม

Shaffer (2001) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า CTE นั้นเกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยสองประการ เหตุปัจจัยแรก คือ แรงกดดันของกลุ่มสิ่งแวดล้อมภายในประเทศมหาอำนาจ ได้แก่ สหรัฐฯ และ EC ซึ่งเคลื่อนไหวอย่างหนักในประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างทศวรรษที่ 1980 และ 1990 โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากข้อพิพาทคดีปลาทูน่า-โลมา (Tuna-Dolphin) ที่กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวิพากษ์วิจารณ์คำตัดสินว่า GATT ให้ความสำคัญกับการค้ามากกว่าการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม แรงกดดันภายในประเทศจากกลุ่มอนุรักษ์และผู้บริโภค ทำให้รัฐบาลสหรัฐฯ และ EC ต้องออกมาแสดงจุดยืนที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยการสนับสนุนการก่อตั้ง EMIT ในขณะนั้น ในขณะที่เหตุปัจจัยที่สอง คือ การแข่งขันทางการค้าที่มีการใช้ข้ออ้างเรื่องสิ่งแวดล้อมเข้ามาในการกีดกันทางการค้าแทนที่การใช้กำแพงภาษีหรือการตั้งสรรโควตานำเข้าซึ่งเป็นการกีดกันทางการค้าแบบดั้งเดิม ดังที่ปรากฏให้เห็นจากการเรียกร้องของสมาคมการค้าเสรียุโรป (European Free Trade Association: EFTA) ที่มีต่อการเพิ่มบทบาทของ EMIT จนกลายมาเป็นประเด็นการพิจารณาของ CTE ในเวลาต่อมาอีกเพื่อปกป้องผลประโยชน์ทางการค้าของตนจากการใช้มาตรการทางสิ่งแวดล้อมในการกีดกันทางการค้า ด้วยเหตุทั้งหมดที่กล่าวมา Shaffer สรุปว่า CTE ไม่ได้เกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสิ่งแวดล้อมตั้งแต่แรก แต่เป็นไปเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ทางการค้าของประเทศสมาชิก เช่นเดียวกับ WTO ที่เป็นองค์การที่คำนึงถึงแต่เรื่องเงินหรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (dollar and cents organization)

แม้จะถูกวิจารณ์ว่าไม่มีประสิทธิภาพ แต่บทบาทของ CTE บางประการส่งผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางอ้อม คือการที่ CTE มีบทบาทในการนำโครงการดำเนินงานในบางประเด็นเข้าสู่การเจรจาเรื่องการค้ากับสิ่งแวดล้อมในการประชุม WTO รอบโดฮา และจะนำไปสู่การผลักดันวาระดังกล่าวให้เป็นกฎระเบียบของ WTO ต่อไป ซึ่งการเจรจาเรื่องการค้ากับสิ่งแวดล้อมเป็นส่วนหนึ่งของระเบียบวาระการพัฒนาโดฮา จากข้อมูลของ WTO (2020b) มีการอธิบายว่า ถึงแม้ว่า CTE ไม่เคยแนะนำให้มีการเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบข้อใดของระบบการค้าพหุภาคี แต่หน้าที่ของ CTE ได้ทำให้บางประเด็นในเรื่องการค้ากับสิ่งแวดล้อมถูกบรรจุเป็นเรื่องสำคัญในการเจรจารอบโดฮา เช่น การอุดหนุนการประมง ที่การยุติการอุดหนุนการประมงจะสามารถช่วยคุ้มครองสายพันธุ์ปลาได้ เนื่องจากการอุดหนุนการประมงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการจับสัตว์น้ำระดับที่มากเกินไปจนทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงมาก ซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อสิ่งมีชีวิตในทะเลและต่อความมั่นคงทางอาหารของมนุษย์ ในการประชุมรอบโดฮา จึงมีการเจรจาเพื่อจัดทำกฎระเบียบการอุดหนุนการประมงให้มีความชัดเจนเพื่อวางหลักเกณฑ์การอุดหนุนการประมงของประเทศ

สมาชิก และเพื่อให้สอดคล้องและบรรลุเป้าหมายตามข้อที่ 14.6 ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ แต่การเจรจาในประเด็นนี้ไม่สามารถสรุปผลการเจรจาได้ และมีการเจรจาต่อมาเป็นระยะยาวนานนับยี่สิบปี ซึ่งนอกจากการเจรจาเพื่อยุติการอุดหนุนการประมงจะใช้เวลายาวนานแล้ว ความพยายามดังกล่าวก็นำมาซึ่งความขัดแย้งทางการค้าระหว่างประเทศ ดังเช่นที่สำนักข่าวรอยเตอร์ส (Farge 2020) รายงานว่า จีน EU สหรัฐฯ เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น เป็น 5 ประเทศแรกที่อุดหนุนการประมงสูงสุด ซึ่งจีนกับสหรัฐฯ มีความขัดแย้งในรายละเอียดของการเจรจาเรื่องนี้ เพราะจีนเห็นว่าควรได้รับสิทธิพิเศษในฐานะประเทศกำลังพัฒนา แต่สหรัฐฯ เห็นว่าไม่ยุติธรรมหากประเทศจีนจะอ้างว่าควรได้รับการยกเว้นเพราะมีสถานะเป็นประเทศกำลังพัฒนา

ในอดีตข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศให้ความสนใจอันน้อยนิดต่อความเชื่อมโยงระหว่างการค้ากับสิ่งแวดล้อม (Clapp 2014, 113) และแม้ WTO จะไม่มีความตกลงที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง แต่ความตกลงทางการค้าระหว่างประเทศเพื่อความเป็นธรรมและป้องกันการกีดกันทางการค้าเหล่านั้นของ WTO มีข้อยกเว้นว่ารัฐสมาชิกสามารถทำได้เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อีกทั้ง WTO ยังมีแนวคำตัดสินที่เริ่มให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้นเมื่อเทียบกับคำตัดสินคดีสิ่งแวดล้อมภายใต้ GATT ดังที่มีการวิเคราะห์ว่าแนวคำตัดสินคดีสิ่งแวดล้อมขององค์กรอุทธรณ์ได้ตีความข้อยกเว้นไปในทางที่ทำให้ประเทศสมาชิกสามารถตรากฎหมายเพื่อออกมาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้ง่ายขึ้น (Sakda Thanitcul 2010, 88) และคำตัดสินคดี Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products แสดงให้เห็นว่าเป็นครั้งแรกที่ DSB มีคำตัดสินที่ส่งเสริมการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน และยังอธิบายว่าการที่ WTO และ GATT มีคำตัดสินที่ไม่เข้าข้างระเบียบการค้าที่ยกเอาข้อยกเว้นเพื่อสิ่งแวดล้อมมาสนับสนุนในคดีพิพาทก่อนหน้านี้เป็นเพราะระเบียบการค้าเหล่านั้นนำเอาสิ่งแวดล้อมมาอ้างเพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมของตนอย่างชัดเจน (DeSombre and Barkin 2002, 17-18)

นอกจากนี้ สำนักเลขาธิการ WTO ยังมีความร่วมมือและแลกเปลี่ยนข่าวสารกับสำนักเลขาธิการของ MEAs และอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (United Nations Framework Convention on Climate Change: UNFCCC) ซึ่งในกรณีของ MEAs นั้นเป็นผลมาจากพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการค้าของ MEAs บางประการนั้นขัดแย้งกับระเบียบของ WTO (Balaam and Dillman 2019, 439) และในการประชุมประเทศสมาชิกของ WTO นำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงต่อบทบาทของ WTO ในทางบวกต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่น การประชุมรอบโดฮา มีความพยายามดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการค้าเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น มีการบรรจุมติการเจรจาที่เกี่ยวข้องกับการค้าและสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะ

สรุป

งานวิจัยนี้ต้องการศึกษาบทบาทของ WTO ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในขณะเดียวกันกับที่มีหน้าที่หลักในการดูแลระบบกฎเกณฑ์การค้าโลก ดังนั้น จึงนำมาซึ่ง

คำถามในการศึกษาว่ากลไกและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่ WTO สร้างขึ้นมีอะไรบ้าง กลไกและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏภายใต้ WTO ได้ส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศอย่างไร และผลลัพธ์ของความพยายามในการบูรณาการการค้าระหว่างประเทศและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมของ WTO นั้นประสบความสำเร็จหรือไม่

เนื่องจากการที่ WTO มีภารกิจหลักในการดูแลการค้าระหว่างประเทศ กลไกและมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่ WTO มีจึงเป็นไปในลักษณะการส่งเสริมการค้าเสรีไปพร้อมกับการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กลไกแรกคือ CTE อำนาจที่ได้รับมอบหมายของหน่วยงานนี้ค่อนข้างกว้าง เป็นหน่วยงานที่ถูกก่อตั้งขึ้นมาเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างการค้ากับสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งผลการศึกษาที่ได้จากการทำหน้าที่นี้จะถูกนำไปบรรจุในการเจรจาการค้า เช่น การประชุมรอบโดฮาในประเด็นเรื่องการค้ากับสิ่งแวดล้อม

นอกจาก CTE แล้ว WTO ยังมีความตกลงด้านการค้าจำนวนหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ บทยกเว้นทั่วไป GATS TBT SPS TRIPS SCM AoA และ EGA ซึ่งความตกลงเหล่านี้พยายามผนวกการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันกับการดำเนินกิจกรรมทางการค้า แต่ WTO ไม่มีความตกลงที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง เพราะ WTO ไม่ใช่องค์กรระหว่างประเทศด้านสิ่งแวดล้อม

เมื่อเกิดข้อพิพาทในหมู่ประเทศสมาชิกในประเด็นเรื่องการค้ากับสิ่งแวดล้อม กลไกที่เรียกว่า DSB จะทำหน้าที่ในการดำเนินการเพื่อระงับข้อพิพาทตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ การขอปรึกษาหารือ การจัดตั้งคณะผู้พิจารณาข้อพิพาทขั้นต้น การรับรองรายงานข้อวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาข้อพิพาทขั้นต้น การจัดตั้งองค์กรอุทธรณ์ หรือ AB รวมถึงการใช้มาตรการตอบโต้ในกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามรายงานข้อวินิจฉัย ซึ่งนับตั้งแต่ที่ WTO ก่อตั้งขึ้นมาและสานต่อหน้าที่จาก GATT มีคดีพิพาทด้านสิ่งแวดล้อมที่ประเทศสมาชิกร้องฟ้องคู่กรณีต่อ WTO จำนวน 3 คดี คือ คดี Standards for Reformulated and Conventional Gasoline คดี Import Prohibition of Certain Shrimp and Shrimp Products และคดี Measures affecting asbestos and asbestos-containing products

กลไกและมาตรการเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศแตกต่างกันไป สำหรับบทบาทของ CTE ที่อย่างดีที่สุดคือการเป็นเวทีให้กับประเทศสมาชิกแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือประสบการณ์ที่มีต่อประเด็นด้านการค้าและสิ่งแวดล้อมเท่านั้น และถึงแม้ว่าเลขานุการของ CTE จะมีอำนาจอย่างเป็นทางการในการสามารถเสนอแนะหรือให้คำปรึกษาต่อคณะผู้พิจารณาข้อพิพาทได้ แต่ในทางปฏิบัติเมื่อเกิดข้อพิพาทระหว่างประเทศสมาชิก WTO ขึ้นมาจะมีการขอความเห็นจาก CTE น้อยมาก ส่วนความตกลงการค้าต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศอย่างให้ได้ชัดที่สุดในบรรดากลไกและมาตรการที่ WTO สร้างขึ้น โดยเฉพาะประเด็นที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วที่นำเอาความตกลงการค้าเหล่านี้มาใช้เป็นมาตรการการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมในการจำกัดการนำเข้าสินค้า กับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่ต้องการให้มีการใช้มาตรการการค้าเพื่อสิ่งแวดล้อมเพราะเห็นว่าถูกใช้เป็นเครื่องมือ

เพื่อกีดกันการค้า ส่วนผลคำตัดสินจากข้อพิพาทคดีสิ่งแวดล้อมทั้ง 3 คดีของ WTO นั้นได้ส่งผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศในระดับหนึ่ง เพราะคำตัดสินของ WTO มีแนวโน้มส่งเสริมสิ่งแวดล้อมและสุขอนามัยมากขึ้น จึงทำให้ประเทศสมาชิก WTO สามารถใช้มาตรการทางการค้าเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจาก WTO ส่งผลให้การใช้มาตรการฝ่ายเดียวเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อมมีความชอบธรรมมากขึ้น ประเทศพัฒนาแล้วได้ออกกฎหมายการค้าใหม่ ๆ ซึ่งมีมาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และส่งผลกระทบทำให้ประเทศกำลังพัฒนาต้องยกระดับมาตรฐานสินค้าให้สอดคล้องกับข้อกำหนด ซึ่งทำให้ต้นทุนสูงขึ้น

ผลลัพธ์ของบทบาท WTO ที่พยายามบูรณาการการค้าระหว่างประเทศและการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมไว้ด้วยกันนั้นถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก มีการตั้งคำถามถึงความสำเร็จของ WTO ในการดำเนินบทบาทนี้ ฝ่ายสนับสนุนเห็นว่า WTO จะทำให้การค้าเสรีมาตรฐานด้านการพิทักษ์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น แต่ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยมองว่า WTO ไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์นี้ได้ อีกทั้งทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม เกิดอุปสรรคข้อขัดแย้งทางการค้าระหว่างประเทศสมาชิก และกลายเป็นเงื่อนไขให้เกิดการกีดกันทางการค้าเกิดขึ้นด้วย ซึ่งงานวิจัยนี้สรุปว่า WTO ยังไม่บรรลุผลสำเร็จที่ต้องการบูรณาการการค้าระหว่างประเทศกับคุ้มครองสิ่งแวดล้อมไปพร้อมกันตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้ในธรรมนูญ เพราะ WTO ปราศจากกลไกที่มีประสิทธิภาพในการบูรณาการการค้ากับสิ่งแวดล้อม CTE เป็นเพียงหน่วยงานที่มีหน้าที่หลักเพียงแค่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการค้ากับสิ่งแวดล้อม และ WTO มิได้มีความตกลงที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมโดยตรง แต่ในขณะเดียวกันมิได้ถือว่า WTO ล้มเหลว เพราะ WTO เป็นองค์การระหว่างประเทศที่ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ มีช่องการค้าระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยตรง ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทางการค้าระหว่างประเทศควบคู่ไปกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของประเทศสมาชิก การที่ WTO ไม่ประสบความสำเร็จในบทบาทนี้จึงเป็นผลมาจากการที่ประเทศสมาชิกยังเห็นว่าผลประโยชน์ของการค้าสำคัญกว่าปัญหาสิ่งแวดล้อม

สำหรับองค์การระหว่างประเทศด้านการค้าที่มีการสร้างกลไกและมาตรการต่าง ๆ เพื่อสิ่งแวดล้อมขึ้นมาจึงนับว่าเป็นหมุดหมายสำคัญที่จะนำไปสู่การส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป WTO ต้องอาศัยความร่วมมือจากประเทศสมาชิก และยังต้องมีการส่งเสริมมาตรการต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การทำให้ประเทศสมาชิกมีลักษณะ race to the top หรือการแข่งขันไปสู่ความรุ่งโรจน์เพื่อสิ่งแวดล้อมให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

ถึงแม้ว่านักสิ่งแวดล้อมส่วนมากเห็นพ้องต้องกันว่า WTO ไม่ใช่เวทีที่เหมาะสมสำหรับการหาแนวทางเพื่อคุ้มครองทรัพยากรร่วมกันของโลก (Pope 2002, 64) แต่งานวิจัยนี้เห็นว่าบทบาทของ WTO ในการบูรณาการการค้ากับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการพิทักษ์รักษาสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ด้วยกันนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง บทบาทของ WTO ในการพยายามบรรจุวาระสิ่งแวดล้อมไว้ในความร่วมมือทางการค้าเพื่อดำเนินการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไปพร้อม ๆ กับการทำกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศนั้นยังจำเป็นต้อง

มีการผลักดันและดำเนินการต่อไป เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศนำมาซึ่งการเสื่อมสลายของสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ดังนั้น WTO ในฐานะเป็นแกนกลางของระบอบการค้าระหว่างประเทศจึงมีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้ให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมต่อไป

References

- Balaam, David N., and Bradford Dillman. 2019. *Introduction to International Political Economy*. New York: Routledge.
- Bastiaens, Ida. 2020. "The Effectiveness of Environmental Provisions in US Trade Agreements." *International Studies Review* 22(4): 1001-3.
- Bundit Limschoon. 2011. "The proposed model for Thai Public-Private Partnerships for resolving multilateral trade dispute under the World Trade Organization (WTO)." *Thammasat Economic Journal* 29(1): 1-47. (in Thai)
- Carlarne, Cinnamon. 2006. "The Kyoto Protocol & the WTO: Reconciling Tensions between Free Trade & Environmental Objectives." *Colorado Journal of International Environmental Law and Policy* 17(1): 45-88.
- Charnovitz, Steve. 2010. "Trade and Climate Change: A Report by the United Nations Environment Programme and the World Trade Organization by UNEP and the WTO Geneva." *World Trade Review* 9(1): 273-81.
- Clapp, Jennifer. 2014. "International Political Economy and the Environment." In *Advances in International Environmental Politics*, by Michele M. Betsill, Kathryn Hochstetler and Dimitris Stevis, 107-36. New York: Palgrave Macmillan.
- Colyer, Dale. 2011. "Environment and GATT/WTO." In *Green Trade Agreements*, by Dale Colyer, 48-63. London: Palgrave Macmillan.
- DeSombre, Elizabeth R., and J. Samuel Barkin. 2002. "Turtle and Trade: The WTO's Acceptance of Environmental Trade Restrictions." *Global Environmental Politics* 2(1): 12-8.
- Farge, Emma. 2020. *China agrees to 'intensive' WTO talks on fisheries: sources*. July 22. Accessed July 22, 2020. <https://www.reuters.com/article/us-trade-wto-fish/china-agrees-to-intensive-wto-talks-on-fisheries-sources-idUSKCN24M2JF>.
- Ghoorhoo, Harshana. 2021. *Critics of the WTO's Environmental Standards Need to Rethink the Organization's Mandate*. January 10. Accessed July 6, 2021. <https://intpolicydigest.org/critics-of-the-wto-s-environmental-standards-need-to-rethink-the-organization-s-mandate/>.
- Howse, Robert, and Antonia L. Eliason. 2009. "Domestic and International Strategies to Address Climate Change: An Overview of the WTO Legal Issues." In *International Trade Regulation and the Mitigation of Climate Change: World Trade Forum*, edited by Olga Nartova, Sadeq Z. Bigdeli, and Thomas Cottier, 48-94. Cambridge: Cambridge University Press.

- Issac, Grant E., and William A. Kerr. 2003. "Genetically Modified Organisms and Trade Rules: Identifying Important Challenges for the WTO." *World Economy* 26(1), 29-42.
- Jha, Veena. 2002. *Environmental Regulation and the WTO*. Vol. 1, in *Development, Trade, and the WTO: A Handbook*, edited by Bernard M. Hoekman, Aaditya Mattoo and Philip English, 472-84. Washington, D.C.: World Bank Publications.
- Neumayer, Eric. 2004. "The WTO and the Environment: Its Past Record is Better than Critics Believe, but the Future Outlook is Bleak." *Global environmental politics* 4(3), 1-8.
- O'Brien, Robert, and Marc Williams. 2016. *Global Political Economy: Evolution and Dynamics*. 5th edition. Basingstoke, Hampshire: Red Globe Press.
- Panthip Vattanakijkam. 2003. "WTO and environment: focus on environmental issues and protectionism in international trade." Master's Thesis, Law, Thammasat University, Bangkok. (in Thai)
- Pope, Carl. 2002. "Race to the Top: The Biases of the WTO Regime." *Harvard International Review* 23(4), 62-6.
- Sakda Thanitcul. 2010. *Regulation and Judgement of World Trade Organization and Environment*. Bangkok: Winyuchon Publication House. (in Thai)
- Shaffer, Gregory. 2001. "The World Trade Organization under Challenge: Democracy and the Law and Politics of the WTO's Treatment of Trade and Environment Matters." *Harvard Environmental Law Review* 25, 1-93.
- Tarasofsky, Richard G. 1999. "The WTO Committee on Trade and Environment: Is it making a Difference?" *Max Planck Yearbook of United Nations Law Online* 3(1), 471-88.
- Tashmai Thongurai. 2011. *International Economic Law: World Trade Organization (WTO)*. Bangkok: Winyuchon Publication House. (in Thai)
- Tisdell, Clem. 2001. "The Winnipeg Principles, WTO and sustainable development: proposed policies for reconciling trade and the environment." *Sustainable Development* 9(4), 204-12.
- UNEP. 2016. "UNEP participates in the WTO's Committee on Trade and Environment Meeting." June 30. Accessed March 6, 2021.
<https://www.unenvironment.org/news-and-stories/news/unep-participates-wtos-committee-trade-and-environment-meeting>.
- Vogler, John. 2020. "Environmental issues." In *The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*, by John Baylis, Steve Smith and Patricia Owens, 387-403. Oxford: Oxford University Press.
- Watson, James. 2013. *The WTO and the Environment: Development of competence beyond trade*. London: Routledge.
- Williams, Marc. 2001. "In Search of Global Standards: The Political Economy of Trade and the Environment." In *The International Political Economy of the*

- Environment: Critical Perspectives*, by Dimitris Stevis and Valerie J. Assetto, 39-61. London: Lynne Rienner Publishers.
- WTO. 2019. "Environment Issues: Sustainable development." August 12. Accessed August 12, 2019. https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/sust_dev_e.htm.
- WTO. 2020a. "Early years: emerging environment debate in GATT/WTO." July 28. Accessed July 28, 2020. https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/hist1_e.htm.
- WTO. 2020b. "Items on the CTE's Work Programme." July 28. Accessed July 28, 2020. https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/cte00_e.htm.
- WTO. 2020c. "The environment: a specific concern." July 28. Accessed July 28, 2020. https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/bey2_e.htm.
- WTO. 2020d. "ARTICLE XX GENERAL EXCEPTIONS." July 28. Accessed July 28, 2020. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/gatt_ai_e/art20_e.pdf.
- WTO. 2020f. "Environmental disputes in GATT/WTO." June 1. Accessed June 1, 2020. https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/edis00_e.htm.
- WTO. 2020e. "WTO rules and environmental policies: Other relevant WTO texts." June 23. Accessed June 23, 2020. https://www.wto.org/english/tratop_e/envir_e/issu3_e.htm#gatsart14.
- WTO. 2021. "The WTO and United Nations Environment Programme." March 1. Accessed March 1, 2021. https://www.wto.org/english/thewto_e/coher_e/wto_unep_e.htm